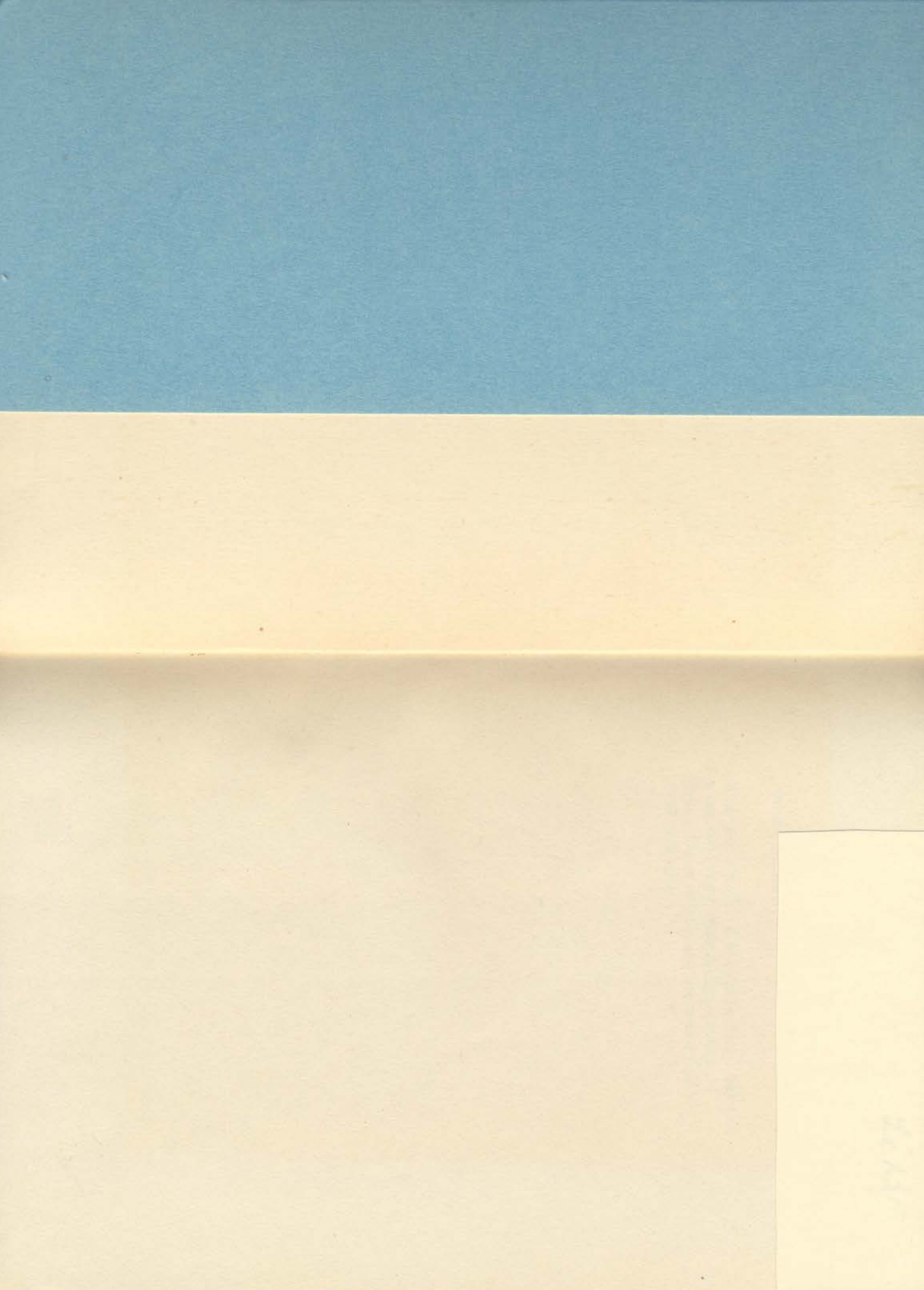

Macek, Emanuel

Emanuel Macek: Bibliografie české beletrie
a literární vědy. Metodická příručka.
Praha, Ústav pro českou literaturu ČSAV
1969. 100 stran.

Macek, Emanuel

Emanuel Macek: Bibliografie české beletrie
a literární vědy. Metodická příručka.
Praha, Ústav pro českou literaturu ČSAV
1969. 100 stran.

Myšlenku zpracovat tuto příručku vyvolala jednak důležitost bibliografické práce samé, jednak vědomí o specifičnosti bibliografie literární vědy a současně o nejednotnosti různých bibliografických podniků větších i menších. Přitom nejde o nejednotnosti vyplývající snad z různého zaměření jednotlivých bibliografických podniků - zde většinou ani není jednotnost účelná -, nýbrž především z nepromyšleného, a tedy neúčelného technického provedení bibliografie. Je zcela na místě, že se sestavovatel bibliografie zamyslí nad cílem své práce a uvědomí si její zvláštnosti ve srovnání s obdobnými bibliografiemi a z tohoto srovnání vyvodí takové pracovní postupy (technické i redakční), které jsou vzhledem k jeho cíli nejučelnější. Zároveň je však třeba, aby viděl v úplnosti právě technickou stránku věci a nepodával na tomto poli zbytečně méně, než je žádoucí. Ostatně postup např. při excerpování materiálu může být vždy do značné míry týž a může počítat s co největší podrobností jednotlivých záznamů; a teprve při redakční práci s vyexcerpovaným materiálem, který si sám vynutí jistá hlediska zpracování - právě je-li s pochopením nazírán z hlediska potřeb speciální vědy -, lze provést uvážené definitivní rozhodnutí, jak o jeho utřídění, tak o šíři a konečné podobě příslušných záznamů (některé dílčí údaje vyloučit, jiné zaznamenávat popřípadě i způsobem neobvyklým apod.); této redakční práci bude původní jednotnost, promyšlená hned při zahájení excerpce, jen na prospěch, i když bude nakonec nutné provést v záznamech sebevětší změny.

V této příručce chceme načrtnout takový základ k speciální bibliografické práci, kterého by se dalo s prospěchem užít při jakémkoli druhu bibliografie z oblasti české literatury (belet-

rie a literární vědy). Vycházíme přitom z dosavadní praxe bibliografického oddělení Ústavu pro českou literaturu ČSAV. Přitom však znovu zvláště zdůrazňujeme, že vzorů zde uvedených nelze užít bezmyšlenkovitě jako samospasitelného receptu k mechanické výrobě bibliografií, a to ani v prvním stupni bibliografické práce, v excerpci. Jakákoli práce na každé speciální bibliografii týkající se jakéhokoli tématu, bude podmínována a určována specifickými zvláštnostmi danými literárněvědnou problematikou právě toho tématu i po stránce koncepční, i po stránce technické; tyto zvláštnosti nelze sebezmenšit, nýbrž naopak právě z nich je třeba vyjít - jen tak bude zpracovaná bibliografie dokonale plnit svou funkci. Čím vyšším stupněm bibliografické práce se tu pak budeme zabývat, tím méně budeme moci pracovat s ustálenými konkrétními vzory činiteli si nároky na obecnou platnost; na tomto poli bibliografické metodologie se budeme muset spokojit s obecnými formulacemi zásad, jejichž naplnění se dá uskutečnit nejrůznějšími cestami - tvůrčím úkolem bibliografa právě je, aby z povahy materiálu dovedl určit cestu nejučelnější.

Druhým a ne podřadnějším motivem k této práci byla potřeba pomoci vysokoškolským studentům, kteří se ve své praxi jak studijní, tak později odborné a vědecké neobejdou bez předchozí přípravné práce bibliografické, která jim umožní dokonale a úplné seznámení s materiálem a takto umožněným poznáním doposud vykonané práce vytvoří jednu stránku, a ne nedůležitou, předpokladů dalšího vědeckého bádání. Je správné, že každý vysokoškolský posluchač začíná svou diplomovou práci bibliografií, a je škoda, že velká většina těchto bibliografií je neodborně zpracována. Nakonec také zůstane širší odborné veřejnosti neznáma,

ač by mohla prospět i pouhou registrací často neznámého materiálu. Jak je to neekonomické nejen ze stanoviska jednotlivce, který takovou práci podnikl, ale hlavně z hlediska vědního oboru samého, netřeba ani připomínat: po nějaké době bude stejnou práci podstupovat někdo jiný, zatímco jiné oblasti bibliografie zůstanou nepovšimnuty a budou marně čekat na svého bibliografa. A přece se stačí seznámit s několika hlavními bibliografickými zásadami a postupy, aby si i student začátečník vedl ve své práci odborně a její výsledky mohl popřípadě i publikovat. Přitom i ze stanoviska pedagogického může být taková práce prvním stupněm ve škole vědecké metodičnosti.

A konečně třetí motiv: Většina studentů samozřejmě nezůstane při bibliografii - jejich vědecký zájem je povede dál. Mají-li však zůstat vědeckými materialisty, nesmí zapomenout, že platnost a kvalita jejich vědeckých generalizací bude v neposlední řadě podmíněna znalostí úplného materiálu a výsledků práce předchůdců. Zůstane tedy bibliografie vždy jejich prvopočátečním východiskem a ne vždy ji budou mít připravenou předem někým jiným; proto bude nejen účelné, ale i metodicky prospěšné, budou-li všechny své výpisky a bibliografické záznamy zpracovávat od počátku jednotně a odborně, i když zdaleka ne v té šíři, jak zde bude předvedeno. I v tomto směru chce tedy tato práce posloužit.

Zásadně však této příručce nejde o to, aby podala historický pohled na vývoj bibliografie. Chce-li se čtenář poučit i po této stránce, odkazujeme ho k starším pracím L.J. Živného Rukověť bibliografie (vyšel pouze 1.díl, Nauka o popisu; 1924) a J. Drtiny Česká bibliografie (1944) a k nejnovějším Základům bibliografie (1966), redigovaným rovněž Drtinou. Novější práce

zahraniční uvádí a hodnotí P.N. Berkov v knize Bibliografičeskaja evristika (Moskva 1960). Přitom ovšem všechny tyto práce mají na mysli bibliografii obecnou, nikoli speciální, a proto se našeho tématu dotýkají jen obecně a okrajově.

Bibliografie obecná - bibliografie speciální

O b e c n á b i b l i o g r a f i e je - jako "nauka o soupisu tiskovin" (první část definice V.N. Děnisjeva v knize Obecná bibliografie, 2.vyd., 1952, str.2) - jednak součástí bibliologie, knihovědy, jednak představuje v podstatě souhrn speciálních bibliografií - jako nauka "o vystižení jejich (tj. tiskovin) obsahu a vytčení jejich politického, vědeckého a praktického významu" (druhá část definice Děnisjevovy); poměr obecné bibliografie k bibliografiím speciálním je tedy poměrem celku ke svým částem. Přesto však, právě že je obecná bibliografie sama součástí knihovědy, která má své zvláštní cíle, nejsou její jednotlivé složky kvalitativně (tj. pokud jde o hlediska třídění, popřípadě hodnocení atd.) totožné s příslušnými speciálními bibliografiemi, sledujícími mnohem rozmanitější cíle, dané ne knihovědou, nýbrž příslušnou vědou. Je tedy postavení těchto speciálních bibliografií svého druhu zvláštní a zasloužilo by si nové analýzy. A to tím spíše, že všechny speciální vědy dosáhly v poslední době v oblasti teorie i praxe značného rozšíření, které vedlo k další a další diferenciaci i k vzniku často úplně nových vědních oborů. Že se to musí projevit i v pojetí speciálních bibliografií, je samozřejmé.

Pokud jde tedy o tyto s p e c i á l n í b i b l i o g r a f i e, tj. nejrozmanitější druhy bibliografií příslušných věd, je dnes zřejmé víc než dříve, že se staly d í l č í m i p o m o c n ý m i v ě d e c k ý m i d i s c i p l í n a m i s v ý c h v ě d: podávají utříděné soupisy publikovaných prací - ať knižních, ať časopiseckých - příslušných oborů. Každá speciální bibliografie je dnes více než kdy jindy orientována ke své vědě.

Aby bylo vidět, kam se přeneslo i těžisko o b e c n é b i b l i o g r a f i e vůbec za posledních asi čtyřicet let, znamenajících další rozvoj všech speciálních věd započatý už v 19. století, a často i věd úplně nových, srovnajme si naše pojetí bibliografie s pojetím například Živného z roku 1924. Podle Živného je bibliografie "věda o popisných a soupisných znacích knihy", je "studiem znaků knihy za účelem popisu a soupisu bibliografických jednotek" (L.J. Živný: Rukověť bibliografie, 1924, str.33). Na první pohled je z této definice zřejmé, a studium knihy Živného to jen potvrdí, že autor chápal bibliografii příliš odtržené od jednotlivých věd a že ji orientoval naopak směrem ke knihovědě; a tak vyzněla i praktická stránka jeho nauky o popisu příliš samoučelně, hlavně ve vylučné, až vymělkované preciozitě popisu formálních a vnějškových znaků knihy. Nebezpečí "bibliografie pro bibliografii" tu bylo na dosah ruky. Naštěstí bibliografická praxe, a to i praxe Živného samotného, tuto teorii překonávala. - Roku 1944 Jaroslavu Drtinovi už "bibliografie není vědeckou prací, ale jest předpokladem, základním kamenem každé vědecké práce. Jest to sbírání materiálu, z kterého se teprve budova staví. Bibliografie jest pomocníkem vědecké práce." (J. Drtina: Česká bibliografie, 1944, str.10). I když tu nejde o definici, nýbrž spíše o obraznou charakteristiku, a i když je třeba bibliografii pokládat za práci vědeckou, ovšem ne za samostatnou vědu, již byla u Živného, přece je tu už patrný přesun hlavního důrazu z formálního popisu na cíl soupisu. Nejširší definice Drtinova, že "bibliografií jest tedy v nejběžnějším slova smyslu soupis literárních prací pořizený k nějakému účelu" (tamtéž, str.7), nemůže v tomto smyslu nechat nikoho na pochybách. Nastal tu zřetelný odklon od Živného poje-

tí jednostranně bibliografického, odklon, jehož nutným důsledkem je příklon k jednotlivým vědám, vynucený stavem a potřebami těchto věd samých. Tento příklon je v Drtinově knížce naprosto jasný nejen bezvýhradným podtržením služebnosti bibliografie v nejlépeším slova smyslu, ale i oním zdůrazněním účelu, jemuž se bibliografie podřizuje: kritéria účelnosti tu nemohou být vyvozena z bibliologie, nýbrž z příslušných věd. I obecná bibliografie tedy, ačkoli ovšem i dnes zůstává na jedné straně součástí bibliologie, stýká se současně na druhé straně přímo s jednotlivými vědami a do určité míry se jim podřizuje. A pokud jde o speciální bibliografie, platí to o nich ovšem tím spíše.

Definovali jsme tedy speciální bibliografie jako dílčí pomocné vědecké disciplíny příslušných věd, disciplíny, které pracují na soupisech knižně i časopisecky publikovaných prací příslušného oboru. Speciální bibliografie nemůže být ani samostatnou vědou, ani pomocnou vědou ve smyslu pomocných věd historických, protože nemá ani samostatnou svébytnou vědeckou problematiku, ani samostatnou vědeckou metodu; ba nemá dokonce ani svůj samostatný předmět, nýbrž dělí se pouze s příslušnou vědou o jeho literární složku; má jen své technické prostředky, jimiž však neprovádí analýzu svého předmětu, již by se dobrala nových poznatků, nýbrž jimiž svůj předmět pouze třídí a sepisuje. A je-li i na třídění účastna podstatně speciální věda (neboť jen ona může stanovit platná kritéria třídění), má bibliografický soupis svou vlastní techniku, která však není samoučelná, nýbrž vychází vstříc potřebám příslušné vědy. Bibliografie tedy nepodává ani první stadium vědeckého poznání, nýbrž jen jeden z jeho možných předpokladů: sepisuje a třídí literár-

ní materiál, tedy práce, jejichž výsledky mohou vykládat a hodnotit samostatně vědy samy - jen ony mohou srovnávat a hodnotit své vlastní vědecké teze a obecné závěry, jak pokud jde o historický vývoj poznání, tak pokud jde o jeho aktuální platnost. A nemůže-li se bibliograf někdy obejít například bez hodnocení - zvláště u bibliografií výběrových -, musí i kritéria výběru, i kritéria hodnotící s porozuměním převzít v každém případě zase jen z příslušné vědy. Proto je nejen plodné, ale přímo nutné, aby speciální bibliografii zpracovával bibliograf, který důvěrně zná problematiku příslušného oboru, popřípadě i dílčího tematu. To je i důvod, proč je bibliografie pomocnou vědou v každé disciplíně.

Srovnáním několika definic bibliografie nám nejde o formální věci terminologické. Změny v pojetí bibliografie, které tu byly charakterizovány, odrážejí změny v materiální skutečnosti, kterou je pro bibliografii všecken tištěný materiál. Různorodá povaha této skutečnosti si pak vynutila organizovat bibliografická střediska při ústavech pro jednotlivé vědy. A v bibliografiích, o něž tato pracoviště usilují, nejde o knihovědný zájem na vnější podobě knihopisné jednotky (knihy, časopiseckého článku apod.), nýbrž o speciální vědecký zájem na obsahu této jednotky. Odtud důraz mimo jiné na výstižných a přesných anotacích v bibliografickém záznamu.

Jestliže jsme doposud mluvili o speciálních bibliografiích obecně, chceme se na dalších stránkách zabývat pouze jedinou z nich, bibliografií české literatury, a to beletrie i literární vědy, přičemž budeme přihlížet jen k materiálu nové české literatury (tj. zhruba od r.1774), protože problematika starší čes-

ké literatury je poněkud jiná a kladé jiné požadavky na svou bibliografii i co do techniky záznamu, i co do třídění a uspořádání (existence rukopisů, jejich fragmentárnost, neexistence časopisů, množství prací anonymních apod.).

Bibliografie české beletrie a literární vědy

Úkolem bibliografie literární vědy je podat v úplnosti spolehlivé bibliografické údaje všeho druhu z oblasti krásné literatury a literární vědy, a to ze všech hledisek plynoucích z nejrůznějších potřeb literární vědy. Vycházejíc z toho, ukládá česká literární věda v nejširším slova smyslu své bibliografii dva prvořadě konkrétní úkoly: pořídit soupis české beletrie (původní i přeložené) a soupis prací literárněvědných (rovněž původních i přeložených), a to jak publikací knižních, tak časopiseckých.

Rozsah bibliografie české literatury beletristické i literárněvědné (tedy materiál bohemistický, slavistický, romanistický, germanistický, orientalistický, klasické filologie apod.) zahrne tedy na jedné straně všechny beletristické práce (původní české i přeložené - od románu po povídku, reportáž, básně, epigram atd.), ať jejich autorem je kdokoli - osobnost literární či neliterární, česká či cizí; zároveň zahrne všechny literárněvědné práce (vlastně všechny práce zabývající se literaturou, a to opět původní české i přeložené do češtiny - od monografie a studie po referát, glosu, poznámku atd.), ať je jejich autorem osobnost literární či neliterární a ať se týkají literatury české či kterékoli cizí. Na druhé straně pojme však bibliografie takto chápaná i "neliterární" práce například novinářské, filosofické, uměleckohistorické, obecně historické, politické apod., pokud jsou jejich autory výrazné literární osobnosti. Prakticky to znamená, že například vedle Vančurovy a Nezvalovy beletrie a jejich prací týkajících se literatury je třeba zachytit i jejich referáty vytvarné, popřípadě hudební atd.; z prací například Ladových stačí zachytit jen beletrii, z Jiránkových jen literární referáty atd.; zachytíme tedy všechny práce Šal-

dovy, Neumannovy, Fučíkovy apod., ať se týkají čehokoliv, zatímco například z prací politiků, historiků, přírodovědců, malířů, hudebníků apod. jen ty, které se týkají literatury nebo jsou beletristické.

Bibliografii takto široce chápanou - dále budeme používat termínu generální literárněvědná bibliografie - může ovšem k reálnému cíli dovést jen kolektiv pracovníků; dnes to je úkol jednak bibliografického oddělení Ústavu pro českou literaturu ČSAV, pokud jde o retrospektivní bibliografii časopiseckých prací (z let 1774-1945) a roční soupisy literárněvědné (Česká literární věda - svazky za léta 1961-1965 - ve spolupráci s Bibliografickým střediskem společenských věd Státní knihovny ČSSR), jednak Národní knihovny, pokud jde o současnou bibliografii prací knižních (Bibliografický katalog ČSSR, české knihy) i časopiseckých (Bibliografický katalog ČSSR, Články v českých časopisech) a pokud jde o retrospektivní bibliografii knižních prací z 19. století, která má vyplnit mezeu mezi Knihopisem českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století, započatým Zdeňkem Tobolkou a dokončovaným Františkem Horákem a Soupisem československé literatury za léta 1901-1925 Karla Nosovského a Viléma Pražáka (všechny tyto podniky kromě práce Ústavu pro českou literaturu ČSAV jsou bibliografiemi obecnými). Další možnosti, hlavně na poli současné bibliografie literární vědy, má nově založené Bibliografické středisko společenských věd Státní knihovny ČSSR (od roku 1961), sledující mimo jiné i současnou zahraniční teoretickou literaturu a zahraniční bohemika (časopis Novinky literatury - Společenské vědy, řada VI, (původně III)).

Je jistě správné, že všechny tyto celostátní úkoly byly ře-

šeny víceméně maximalisticky, pokud jde jak o rozsah bibliografie, tak i o její kvantitu - nemluvíme-li zatím o kvalitě práce, procházející různými vývojovými obtížemi, jejichž stopy nese. Výhoda je především v tom, že každá další speciální bibliografie může se při kontrole úplnosti příslušného materiálu opřít o skutečně široký základ a řešit daleko odpovědněji a přesněji i otázku výběrovosti, než kdyby měla spoléhat jen sama na sebe.

Také řešení protikladu mezi generální literárněvědnou bibliografií, která je, pokud jde o časopisecký materiál, úkolem Ústavu pro českou literaturu ČSAV, a monotematickými literárněvědnými bibliografiemi, ať personálními, ať určitého období nebo speciálního námětu, bude schůdnější. Ani zde není totiž vztah mezi oběma oblastmi prostým vztahem celku k částem: dokonale zpracované monotematické bibliografie nevzniknou pouhou explatací sebedokonalejší bibliografie generální - ta bude pouze východiskem, s nímž ovšem každá dílčí bibliografie musí počítat. Sestavovatel takové bibliografie si totiž musí klást řadu otázek, které nemohou stát ve středu pozornosti bibliografie generální nebo aspoň nejsou pro ni zvláště naléhavé. Z předních je například otázka pseudonymů, šifer a anonymních prací jednotlivých autorů, jeden z nejnaléhavějších a nejnáročnějších úkolů personální bibliografie a právě jen z jejího hlediska i nejlépe a nejspolehlivěji řešitelný. Počítá-li generální literárněvědná bibliografie ovšem také mezi své zvláštní úkoly i sestavení slovníku šifer a pseudonymů, je tento její úkol takřka nemožný bez předběžné pomoci základních bibliografií personálních, které musí nutně tuto svou dílčí otázku pro své autory řádně vyřešit. Jindy se účinný vzájemný vztah mezi generální literárněvědnou bibliografií (někdy dokonce i obecnou bibliografií vůbec) a mo-

notematickou bibliografií projeví při zpracování soupisu prací o určitém autorovi; rozsah excerptce by tu byl nepoměrně širší než při zpracování soupisu díla téhož autora (autor sám psal totiž do poměrně omezeného okruhu časopisů a v časovém úseku vymezeném trváním jeho činnosti, kdežto oblast, v níž se vyskytují práce o něm, je mnohem širší a stále se rozšiřuje do současnosti i po autorově smrti); uvítá proto monotematická bibliografie každé upozornění na odlehlé časopisy, často zcela vzdáleného oboru, zpracované bibliografií širšího zaměření. Přitom je důležité, že oba druhy bibliografií vznikají současně, protože jen tak se mohou vzájemně plodně doplňovat a ovlivňovat, takže vyšší dosažené stadium jednoho druhu pomůže druhému.

Vedle těchto velkých kolektivních úkolů může ovšem jedinec pomoci zpracovat pouze práce dílčí, rozsahu tedy menšího, ale vždy předem přesně vymezeného, jako jsou soupisy díla některé významné literární osobnosti nebo soupisy literatury o takové osobnosti, nebo bibliografie kratšího období nebo úzkého tématu. Tu vždy bude účelné, bude-li vycházet každá bibliografická práce ve svém prvním stupni zpracování, v popisu bibliografických jednotek, z týchž technických zásad, byť ei třeba další stupeň zpracování, redakční, vynutí, jak již řečeno, i značné změny a úpravy v podobě jednotlivých záznamů. V podstatě tu půjde vždy o techniku bibliografického záznamu, to je popisu bibliografické jednotky; tomu věnujme další pozornost.

Technika bibliografického záznamu

Domníváme se, že bude nejučelnější vyložit a vyčerpat látku tohoto oddílu tak, že popíšeme systém generální literárněvědné bibliografie. I když žádný jednotlivec tuto práci v jejím celku nikdy nepodnikne, bude přesto z takto pojetého výkladu nejlépe, nejnázorněji a nejúplněji podán takový základ ve své vnější podobě i vnitřních souvislostech, kterého budou moci dobře využít i sestavovatelé dílčích monotematických bibliografií, většinou např. personálních, byť se budou muset nakonec odhodlat k nejrůznějším obměnám vzorů zde předvedených. Důležité jen bude, aby všechny difference byly vždy promyšlené, a ne náhodné, živelné, svévolné. V tomto smyslu také nechce a nemůže být tento oddíl normativní. Hodlá předvést pouze takový soubor norem, který se dá sice z dosavadní bibliografické práce vyvodit, ale na jehož pozadí si musí každý bibliograf vytvářet normy své, ovšem jen takové, které vyhovují jeho materiálu i cíli víc a lépe než normy dané, třeba sebevíc tradicí a územ osvědčené. Chtějí-li co následující stránky z bibliografické práce odstranit, pak především neznalost, nepoučenost na jedné straně a bezdůvodnou zvlí na straně druhé.

Šíře, s níž k výkladu přistupujeme, nebude ovšem zbytečná i z jiného hlediska. I když si každý pro svou potřebu vybere, popřípadě obmění jen určitá pravidla a určité postupy, přece jen bude pracovat i s bibliografiemi jinými, tu úzce vymezenými, tu široce založenými, a vždy nejrůzněji zpracovanými; zajisté jim lépe porozumí a lépe se orientuje v jejich materiálu, seznámí-li se předem aspoň informativně s problematikou literárněvědné bibliografie v celčí. Kromě toho se nejen naučí shromažďovat a třídit i své vlastní výpisky ne pouze pro určité, pro něho právě aktuální téma, ale i pro potřebu svých budoucích

prací badatelských. A především si bude vědom omezenosti a speciálnosti svých výpisků vzhledem k celku, takže bude vždy s to stanovit si směr i rozsah každého dalšího průzkumu literárněvědného materiálu v nových oblastech svého zájmu.

Úvodem o lístečích, kartotékách a základních pojmech

Záznamy pořizujeme na kartotéční lístky mezinárodního formátu A6 (105 mm x 148 mm). Knihovnický formát k tomuto účelu nevyhovuje - je příliš malý, zvláště počítáme-li s pracovními výpisky pro nejruznější speciální případy.

Lístky jsou buď **a u t o r s k é**, nebo **p ř e d m ě t o v é**. Zvláštním případem jsou lístky dešifrační. Všechny tyto lístky obsahují záznamy pořízené podle týchž pravidel, což znamená, že vyžaduje-li daná bibliografická jednotka (báseň, povídka, glosa, referát, studie atd.) zaznamenání ve všech druzích těchto lístků, jsou všechny - až na záhlaví - stejné.

Autorské lístky budeme řadit do autorské kartotéky, v níž zachytíme všechny práce seřazené abecedně podle autorů těchto prací.

Předmětové lístky jsou dvojí: jmenné a věcné. Jmenné předmětové lístky budeme řadit do kartotéky předmětové jmenné, v níž zachytíme práce o jednotlivých literárních osobnostech v abecedním pořádku podle těchto osobností. Věcné předmětové lístky zařadíme do předmětové kartotéky věcné, kterou uspořádáme buď systematicky (podle logického třídění příslušného oboru), nebo věcně (podle určitých obecných hesel v abecedním pořádku).

Lístky dešifrační pořizujeme na užité pseudonymy a šifry i na práce anonymní a řadíme je do zvláštní kartotéky pseudonymů, šifer a prací anonymních. Jsou to lístky pomocné, druhotné a

vždy je pořizujeme vedle lístků autorských, od nichž se liší jen záhlavím.

Každý text na lístku je trojdílný a obsahuje:

- 1) záhlaví,
- 2) vlastní bibliografický záznam,
- 3) anotaci.

1. Záhlavím rozumíme první údaj na lístku, podle něhož bude lístek zařazen v příslušné kartotéce; píšeme je obyčejně do levého horního rohu.
2. Vlastním bibliografickým záznamem rozumíme další část záznamu pod záhlavím, obsahující znovu jméno autora, název jeho práce a ostatní technické údaje o knize nebo o časopise, v němž se zachycená práce vyskytuje.
3. Anotací rozumíme třetí část záznamu, připojenou za vlastním bibliografickým záznamem; jestliže se vlastní bibliografický záznam týkal vnějších, právě bibliografických znaků zachycované práce, týká se anotace jejího obsahu.

1. ZÁHLAVÍ.

Všechny lístky autorské i předmětové jsou ve druhé a třetí části (tj. ve vlastním bibliografickém záznamu a v anotaci) zásadně stejné - lze tyto části tedy např. propisovat na stroji apod.; liší se pouze heslem v záhlaví. **A u t o r s k é l í s t k y** obsahují v záhlaví jméno autora zachycené práce. Ke každé zaznamenávané práci lze vyhotovit tolik autorských lístků, kolik autorů se na ní podílelo (např. po jednom lístku na každého spoluautora, překladatele, redaktory sborníku, na autory před-

mluv a doslovů, na editory, popřípadě na autory poznámek, slovníků, vysvětlivek, rejstříků apod.). P ř e d m ě t o v é l í s t k y j m e n n é obsahují v záhlaví jméno literární osobnosti, o níž se v práci pojednává. Ke každé zaznamenané práci vyhotovujeme tolik lístků předmětových jmenných, kolika osobností se podstatně týká. P ř e d m ě t o v é l í s t k y v ě c n é obsahují v záhlaví věcný pojem, jehož se zachycená práce týká. Týká-li se práce několika témat, můžeme na každé téma vypracovat zvláštní lístek s příslušným záhlavím. Lístky druhý a další, ať autorské, ať předmětové jmenné, ať předmětové věcné (pokud si je vyžaduje zpracování téže bibliografické jednotky), lze psát na stroji s průklepy, přičemž se pouze záhlaví vyplní individuálně - bez průklepů.

Vztah mezi záhlavím a ostatními částmi lístku musí být naprosto zřetelný: na první pohled musí být zřejmé - jak u autorských, tak u předmětových lístků -, proč byl lístek na jednotlivé osobnosti nebo témata vypracován. Není-li tento vztah zřejmý hned z vlastního bibliografického záznamu, musí jej osvětlit anotace.

a) Jmenné heslo v záhlaví.

Jmenným heslem v záhlaví je příjmení a křestní jméno autora v nejširším slova smyslu (překladaatele, editora, redaktora atd.) zaznamenané práce u lístků autorských nebo příjmení a křestní jméno literární osobnosti, jíž se práce týká (popřípadě jíž je dedikována) u lístků předmětových jmenných. Je samozřejmé, že v záhlaví může být vždy jméno pouze jediné osobnosti. Protože je záhlaví rozhodujícím prvkem jak při třídění, tak při abecedním řazení do příslušných kartoték (v našem případě autorské a předmětové jmenné), píšeme v něm na prvním místě vý-

razně příjmení, na druhém - po čárce - všechna nezkrácená jména křestní: Šalda, František Xaver; Krejčí, František Václav; u jmen ugrofinských a turkotatarských čárku neděláme: Áraný János. Nikdy v návěští neuvádíme ani tituly, ani hodnosti. Předložky d e, v o n, z u r atd., pokud jsou součástí šlechtického jména, klademe za poslední křestní jméno: Balzac, Honoré de; Chamisso, Adelbert von; Linde, Otto zur. Pouze české předložky z a za a francouzskou předložku d' píšeme před příjmením, ale při abecedním řazení k nim nepřihlížíme: z Hvězdy, Jan řadíme pod H, d'Aubigné, Eugène řadíme pod A apod. Vyskytuje-li se u šlechtického přídomku původní příjmení, píšeme toto příjmení před šlechtickým přídomkem: Hájek z Libočan, Václav; Martin du Gard, Roger; lístky v těchto případech zařadíme ovšem pod Hájka a Martina. Naproti tomu řadíme lístky podle předložky nebo členu, které pak píšeme před jménem, v těch případech, kdy se staly součástí jména: Le Bon, Gustave; Des Périers, Bonaventure; Du Bellay, Joachim; De Sanctis, Francesco; Dos Passos, John; D'Annunzio, Gabriele; O'Neill, Eugen; ve všech těchto případech píšeme předložku nebo člen s velkým počátečním písmenem.

Jména v záhlaví, příjmení i křestní, píšeme vždy původním pravopisem toho jazyka, jemuž osobnost náleží; z toho vyplývá, že ani k ženským jménům nepřipojujeme českou koncovku: Lagerlöf, Selma; Gippius, Zinajda Nikolajevna; Orzeszkowa, Elize. Pokud jde o přepis jmen z azbuky, je třeba užívat tzv. odborného přepisu, transliterace (viz Tabulky běžného a odborného přepisu azbuky do latinky; vyd. Čs.-sov. institut 1951; zvláštní otisk z časopisu Sovětská věda - Jazykověda, č. 3-4, str. 143-6, a z časopisu Praha-Moskva, č.6, str. 136-7), pouze v anotacích lze

pro potřebu české literárněvědné bibliografie (bohemistiky) užít přepisu běžného podle tabulek v Pravidlech českého pravopisu z roku 1957.

Rovněž v psaní českých jmen zachováváme jazykové i pravopisné zvláštnosti, vyskytující se především v křestních jménech: Fischer, Otakar; Theer, Otakar; Tilschová, Anna Maria; Ressler, Kamill apod. Pravopisné zvláštnosti a zvláštnosti v grafice však nezachováváme tam, kde jde o pouhou shodu s dobovou normou (proto nepíšeme Hanka, Wacslaw, nýbrž Hanka, Václav).

Osobnosti stejných příjmení a křestních jmen je třeba v záhlaví rozlišit; k tomu účelu je nejlépe užít ve vžitých případech obvyklých výrazů, které píšeme za křestní jméno v hranaté závorce: Dumas, Alexandre [Syn]; Toman, Prokop [ml.]; v případech ne právě běžných rozlišíme osoby téhož jména stručnou charakteristikou rovněž v hranaté závorce za jménem: Zavřel, František [režisér]; Zavřel, František [gramatik]. U spisovatelek, které podepisovaly část svého díla dívčím jménem, píšeme v záhlaví jejich nové jméno, stalo-li se obvyklé (v kartotéce ovšem odkážeme vylučovacím lístkem staré jméno na jméno nové; tento vylučovací lístek bude znít např.: Hennerová, Marie viz Pujmanová, Marie, přičemž výraz s "viz..." napíšeme pod návěští Hennerová, Marie).

Pokud jde o středověká jména, budeme je psát v záhlaví podle běžného úzu a na jinou možnost upozorníme opět vylučovacím lístkem: na běžném lístku autorském nebo předmětovém bude v záhlaví např. Biskupec z Pelhřimova, Mikuláš, a příslušný lístek vylučovací bude znít: z Pelhřimova, Mikuláš Biskupec, viz Biskupec z Pelhřimova, Mikuláš; podobně na Adama z Veleslavína, Daniela, bude odkázáno vylučovacím lístkem s návěští z Velesla-

vína, Daniel Adam, i když zde Adam není jméno křestní.

Vylučovacích lístků však použijeme nejen v těchto případech (u jmen dívčích a u jmen středověkých), nýbrž i u jmen mužských, pokud autor sám časem přešel k novému úzu, který převládá. Tak budeme psát v záhlaví např. Čapek-Chod, Karel Matěj, nebo Dolanský, Julius, i když jsou ve zpracovávaném materiálu jmenování nebo podepsání K.M. Čapek nebo J. Heidenreich - na obě tato jména musíme mít ovšem v příslušných kartotékách po jednom vylučovacím lístku.

Vylučovací lístky zavedeme konečně i u těch autorů, kteří psali výhradně nebo téměř výhradně pod pseudonymem, který už ani jako pseudonym nepociťujeme, nebo který byl dokonce časem přijat za občanské jméno. Na autorských i předmětových jmenných lístcích budeme psát do záhlaví tento pseudonym, na nějž bude odkázáno jejich původní jméno lístkem vylučovacím. Jde o autory jako Karolína Světlá, Jaroslav Vrchlický, Václav Řezáč, A.C. Nor apod. Pouze vylučovací lístky budou mít v záhlaví Mužáková, Johanna; Frída, Emil; Voňavka, Václav; Kaván-Nor, Josef.

Z dosavadního výkladu vyplývá, že nám záhlaví se jmenným heslem umožní při třídění sjednotit jednak všechny práce téhož autora (v kartotéce autorské), jednak všechny práce o něm (v kartotéce předmětové jmenné). Je mu tedy třeba věnovat náležitou péči, aby nevznikly ani omyly při řazení lístků různých autorů stejných jmen, ani takové případy, kdy je dílo jediného autora zařazeno na několika místech - u autorů se složitějším jménem nebo podepisujícím své práce několika jmény.

b) Věcné heslo v záhlaví

Věcným heslem je pojem, který vyjadřuje nebo označuje věcný námět, obsah zaznamenávané práce. Protože definitivní heslo

lze určit až při celkové redakci všeho materiálu, je účelné psát záhlaví s věcným heslem nejprve tužkou. Věcné heslo má základní význam v těch případech, chceme-li získat a vytvořit věcnou nebo systematickou kartotéku oboru. Pak budeme volit za hesla v záhlaví jednotlivé pojmy, s nimiž pracuje teorie literatury, nebo pojmy označující jednotlivá období, literární skupiny, směry apod. Ve stadiu excerpce není ovšem stanovení těchto hesel definitivní - rozhodující bude závěrečná redakce příslušného materiálu. Obsah zaznamenávaných prací musí být ovšem přesně vyjádřen už v anotacích, aby se mohlo odpovědně přikročit k redakci, aniž bude nutno vracet se k popisovaným jednotkám. Velmi často děláme předmětové věcné lístky z důvodů pomocných, např. s heslem "literatura česká v cizině" zaznamenáváme zmínky o zahraničních pracích o české literatuře a o českých knihách přeložených do cizích jazyků. Pod tímto heslem se nám shromáždí údaje, které bychom jinak velmi těžko zjišťovali, zvláště ve starší době. Jiným takovým pomocným heslem může být heslo "časopisy", pod nímž shromáždíme zmínky především o vzniku a zániku časopisů; těchto údajů využijeme při sestavování soupisů časopisů, především jako kontrolní materiál. Konečně mohou být věcným heslem incipity písní lidových nebo jarmarečních nebo vůbec jakýchkoli ústních projevů folklórních. V tomto případě je si ovšem třeba uvědomit, že jde-li o záhlaví na lístku zachycujícím přímo takovou píseň nebo jiný projev, bude lístek řazen do kartotéky autorské, zatímco lístek se stejným záhlavím, ale zachycující práci o takové písní nebo projevu, případně do kartotéky předmětové věcné.

c) Záhlaví u lístků dešifračních

V záhlaví dešifračních lístků budeme psát šifru nebo pseu-

donym, jímž je excerpovaná práce podepsána, protože dešifrační lístky mají sloužit vybudování kartotéky šifer a pseudonymů. Pokud jde o pseudonym typu osobního vlastního jména, píšeme záhlaví stejně jako u lístků jmenných (Musil, Beneš; Georgov, Ilja), s tím rozdílem, že nedoplňujeme křestní jméno, není-li udáno nebo je-li udáno jen zkratkou. Jde-li o pseudonym typu Junius nebo Kukátkář, píšeme jej v záhlaví beze změny. Šifry píšeme v záhlaví v přesném opisu, se všemi vyskytujícími se variantami velkých písmen a interpunkce, tedy J.F., j.f., jef, jef., -jf, -jf., -jf-, -jf.-, -k., -k apod.; přitom nikdy nepřehazujeme pořadí písmen, i když víme, že první písmeno zkracuje jméno křestní a druhé příjmení.

Tam, kde se nám podaří šifru nebo pseudonym bezpečně rozluštit, vyhotovujeme dešifrační lístek jen při excerpce té práce, u níž autor této šifry nebo tohoto pseudonymu poprvé použil - při excerpce časopiseckého materiálu tedy při jejich prvním výskytu v každém ročníku. U prací podepsaných pseudonymy nebo šiframi dosud nedešifrovatelnými zhotovujeme dešifrační lístek vždy znovu (např. z toho důvodu, že nevíme, která práce povede k dešifraci během další práce).

Dešifrační lístky nevyhotovujeme pro pseudonymy vžitá (Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, Jaroslav Vrchlický, Petr Bezruč, Stanislav Lom, Benjamin Klička, A.C. Nor, Václav Řezáč apod.). Má-li být kartotéka pseudonymů úplná, stačí do ní vřadit jediný vylučovací lístek na každý takový pseudonym (typu Vrchlický, Jaroslav viz Frida, Emil), jak bylo uvedeno výše. Konečně vyhotovujeme navíc dešifrační lístky, které se až na záhlaví neliší od lístků autorských, na každou práci anonymní, kdy v záhlaví uvedeme název práce.

2. VLASTNÍ BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM.

Vlastním bibliografickým záznamem je ta část textu lístku, kterou uvádíme mezi záhlavím a anotací. Je vždy dvoudílná, a i když obě tyto části spolu těsně souvisí, lze je oddělit nebo graficky rozlišit, je-li takové opatření účelné vzhledem k cíli bibliografie, popřípadě vzhledem k jejímu uživateli (lze např. tisknout tituly verzálami, názvy časopisů kurzívou nebo je vysunout na nový řádek spod.).

a) První část vlastního bibliografického záznamu obsahuje v podstatě jméno autora a název jeho práce, s podtituly, s charakteristikou a popřípadě s incipity a s dalšími údaji autorskými (překladatel, údaje o doslovu atd.).

1. Je-li práce podepsána plným jménem autora, uvádíme jeho jméno v té podobě, jíž je užito v popisovaném materiálu (tzv. diplomatický přepis); zachováme tu tedy všechny zvláštnosti (zatímco jsme je v záhlaví upravovali na definitivní jednotné znění). Je-li práce podepsána šifrou nebo pseudonymem, uvádíme na prvním místě v tzv. diplomatickém přepisu tuto šifru nebo pseudonym a za nimi v hranaté závorce dešifraci, se zkráceným křestním jménem před příjmením. Připadají tedy pro začátek první části vlastního bibliografického záznamu asi tyto možnosti:

Julius Fučík:

J. Fučík:

jef [= J. Fučík]:

(jef.) [= J. Fučík]:

K. Strnad [= J. Fučík]:

K. S. [= J. Fučík]:

Nemůžeme-li šifru nebo pseudonym s naprostou jistotou zatím

dešifrovat, ponecháme v hranatých závorkách volné místo pro dodatečnou dešifraci:

kp [=]:

Redakce [=]:

Zaznamenáváme-li práci anonymní, jejíhož autora však známe, uvedeme jeho jméno ihned v hranatých závorkách; neznáme-li zatím autora, ponecháme v hranatých závorkách opět volné místo. V obou těchto případech se uzavírací hranatá závorka píše až po dvojtečce:

[F.X. Šalda:]

[:]

Jde-li o práci několika autorů, uvedeme všechny tak, jak jsou uváděni v popisovaném materiálu:

Bratři Čapkové:

Jiří Hanzelka - Miroslav Zikmund:

Václav Tille, Miloslav Novotný:

Přítom pomlkou oddělujeme spoluautory společných prací, kde podíl jednotlivých autorů není zřejmý (jako příklad viz záznam knihy Hanzelky a Zikmunda Lovci lebek v kapitole o anotaci), zatím co čárkou oddělujeme autory jednotlivých součástí (jako příklad viz záznam knihy A.N. Někrasova a A. de Vignyho Ruské ženy rovněž v kapitole o anotaci). V obdobném případě neuvádíme autory na tomto místě vůbec, je-li jich větší počet než tři; budou uvedeni až v anotaci s názvy svých prací (jako příklad viz záznam sborníku O českou literární kritiku a protestu F.X. Šaldy, Z. Nejedlého, F. Krejčího, A. Staška a J.S. Machara Odpověď pěti v kapitole o anotaci).

Obdobná pravidla platí i o pracích šifrovaných nebo anonymních, kdy ovšem dešifraci provedeme v hranaté závorce hned za

šifrou nebo u prací anonymních hned na začátku záznamu:

K + M + B [= K.Z. Klíma - V. Míxa - E. Bass]:

[K. Čapek - J. Čapek]:

V těchto případech ovšem podíl jednotlivých autorů na práci je nezjistitelný - proto pomlky mezi jmény.

2. Za jménem autora práce následuje po dvojtečce název práce s případným podtitulem, věnováním apod. I zde opisujeme přesně se všemi jazykovými zvláštnostmi; upravit můžeme podle dnešního úzu pouze jevy pravopisné nebo grafiku (psaní velkých písmen apod.). Nemá-li zachycovaná práce vlastní název - bývá to častý případ u časopiseckých glos, poznámek apod. -, utvoříme jej z prvních slov (incipitu), za něž napíšeme tři tečky:

[F.X. Šalda:] Trapným dojmem působí několik fejetonů...

3. Následuje charakteristika práce, která označuje její druh, žánr, a to v hranatých závorkách: [Román.], [Povídka.], [Komédie.], [Sbirka básní.], [Báseň.], [Monografie.], [Studie.], [Článek.], [Fejeton.], [Glosa.], [Poznámka.], [Polemika.], [Protest.], [Manifest.], [Prohlášení.] apod. Charakteristiku však vynecháme, je-li zřejmá z názvu nebo z podtitulu. Příklady:

K. Toman: Červen. (Jaromírovi.) [Báseň.]

Leonid Andrejev: Povídka o sedmi oběšených.

4. K záznamu jednotlivých básní přidáváme za charakteristiku opět v tzv. diplomatickém přepisu první verš básně (incipit), zakončený třemi tečkami:

K. Toman: Červen. (Jaromírovi.) [Báseň.] Stín stromů zelený tě na svět přivítal,...

Vyskytnou-li se v časopise básně uvedené společným názvem, pokládáme tento titul za název celku, po němž následuje společná charakteristika a pak tituly jednotlivých básní s incipity (přítom mezi názvem básně a incipitem píšeme pomlku a za prvním až předposledním incipitem středník). Příklad:

K. Toman: Z Měsíců. [Báseň.] Leden - Po cestách zavátých a po silnicích...; Březen - Na naší studni ráno hvízdal kos. ...; Září - Můj bratr dooral a vypřáh' koně. ...; Prosinec - Šla do Betléma rovná cesta,...

Pro lepší názornost lze názvy jednotlivých básní podtrhávat vlnovkou. V případě, kdy několik básní téhož autora nenese souhrnný titul, může charakteristika následovat v hranatých závorkách hned za jménem autora:

F. Šrámek: [Báseň.] Splav - Trápím se, trápím, myslím si, ...; Má kovárna - Jsi nejmilejší vždy mi, řeřavíc. ...

Obdobné případy mohou nastat u próz nebo menších povídek apod.; v těchto případech budou záznamy stejné jako v uvedených příkladech, ovšem bez incipitů, a tedy i bez pomlek před nimi - jednotlivé tituly budou odděleny středníky.

Zvláštní případ nastane, jsou-li pod společným názvem uvedeny básně několika autorů; pak píšeme tento titul s charakteristikou (je-li jí třeba) před jménem prvního autora:

Z nové tvorby francouzské. [Báseň.] Georges Neveux: Nevěsta - Na světě nic neměla ráda...; Jules Superville: Tváře - Tak jako karty míchám...

5. Na dalším místě následuje u prací přeložených údaj o překladateli, a to ve zkrácené formě, např. Z angl. přel. J.V. Sládek, přejímáme-li jej celý ze zpracovávaného materiálu; chybí-li v excerpovaném materiálu část údaje, doplníme ji v hranatých zá-

vorkách: Přel. [z angl.] J.V. Sládek. Chybí-li celý údaj o překladateli a podařilo-li se nám jej určit např. s pomocí obsahu otištěného v časopisu, uvedeme celý údaj v hranatých závorkách: [Přel. z ruš. B. Mathesius.] a v anotaci uvedeme doklad, který nás vedl k dešifraci. Zkratky "přel." a zkratk jazyků užíváme důsledně. Nemůžeme-li některý údaj zatím zjistit, ponecháme místo v hranatých závorkách volně: [Přel. z]. Je-li překlad podepsán šifrou, dešifrujeme ji v hranatých závorkách - Přel. [z fr.] S.K.N. [= St.K. Neumann] nebo Přel. [z] O.K. [=] - a vedle autorských lístků na autora a překladatele pořídíme též jeden lístek dešifrační.

6. Na posledním místě první části vlastního bibliografického údaje uvádíme jména případných upravovatelů, autorů úvodních poznámek, u sborníků jména redaktorů, u knih editorů, autorů předmluv a doslovů, poznámek, vysvětlivek, rejstříků a slovníčků, jména ilustrátorů apod. Má-li předmluva nebo doslov v knize vlastní název, uvádíme jej celý se stránkovým rozsahem v kulatých závorkách. Všechny tyto údaje uvádíme v této formě:

Redigovali Bohumil Mathesius a Josef Hora.

K vyd. připravil Jan Máchal.

Doslov Neumannova poezie devadesátých let (str.368-382) napsal Zdeněk Pešat.

Doslov (str. 320-327) napsal Jiří Taufer.

Poznámkami, vysvětlivkami, slovníčkem a rejstříkem opatřil Jan Gebauer.

Ilustroval V.H. Brunner.

Vyskytnou-li se ještě jiné případy, je účelné přijmout údaj přímo z popisovaného materiálu. Podobně přejímáme z popisovaného

materiálu i zkratky křestních jmen, bylo-li jich užito na titulní straně, na jejím rubu nebo v tiráži (rozepsány jsou ovšem v záhlaví příslušného lístku).

7. Typ první části bibliografického záznamu a u t o r : n á - z e v zachováváme (až na případ popsany sub 4 v druhé půli) ve všech případech, ať je v excerpovaném materiálu autor uváděn před titulem, pod ním nebo až na konci práce. Název však píšeme vždy na prvním místě v těch případech, kdy je autor uváděn po předložce o d nebo po slovesech u v á d í, z p r a - c o v a l, r e f e r u j e, v y p r a v u j e, p o d á v á apod. Příklady:

Decret kutnohorský, Povídka z dějin domácích od J.K. Tyla.

Dopis z Prahy. Na dopisy čtenářů odpovídá Sáša [= St.K. Neumann].

Ve všech těchto případech zachováváme tzv. diplomatický přepis.

b) Druhá část vlastního bibliografického záznamu je složitější a je jiná u knih, jiná u prací časopiseckých. Z ní teprve poznáme, jde-li o záznam knihy či práce časopisecké.

A. Záznam knihy.

V druhé části vlastního bibliografického údaje zaznamenávajícího knihu následují za sebou v uvedeném pořádku tyto údaje:

1. Pořadí vydání, je-li v knize uvedeno a je-li jiné než první; není-li v knize uvedeno a je-li jiné než první, zaznamenáváme je v hranaté závorce; v hranaté závorce opravujeme také špatně uvedené vydání na titulní straně, na jejím rubu nebo v tiráži knihy:

2. vyd.

[2.vyd.]

3. [správně 2.] vyd.

2. Název knižnice a její svazek v kulatých závorkách:

(Světová četba, sv. 298.)

(Knihovna klasiků - Spisy J. Nerudy, sv.5.)

3. Místo vydání, jméno nakladatele a vrocení:

Praha, F. Borový 1936.

Praha, SNKLHU 1956

Je-li některý údaj, především vrocení, chybný, opraví se opět v hranaté závorce:

Praha, SNKLU 1962 [správně 1963]

4. Počet stran, stránkový rozsah:

313 stran.

Počet stran se uvádí až po tiráž (tedy včetně stran nečíslovaných); je-li začátek nebo konec knihy stránkovan římskými číslicemi, udává se počet stran takto: XXIII + 365 stran nebo 369 + VI stran; jsou-li v knize obrazové přílohy, uvádíme rovněž jejich počet: V + 98 stran, 8 stran obr. příloh.

Zpracováváme-li bibliografii k účelům literárněvědným, ne knihovědným, neuvádíme ani tiskárnu, ani druh písma, ani formát, ani cenu knihy. Máme tu ovšem na mysli jen bibliografii literatury novější, od počátku obrození; účelné a potřebné výjimky u popisu literatury starší, někdy i obrozené, jsou ovšem nejen přípustné, ale velmi často i nutné.

Definitivní autorský lístek popisující knižní beletristickou práci, u níž nebylo třeba anotace, bude tedy vypadat takto:

Čapek, Karel

Bratři Čapkové: Adam Stvořitel. Komédie o sedmi obrazech. 5.vyd. Praha, Aventinum 1929. 95 stran.

Druhý autorský lístek bude stejný, pouze v záhlaví bude uvedeno jméno Josefa Čapka.

Jiný příklad:

Erenburg, Ilja Grigorjevič

Ilja Erenburg: Dýmky. [Povídky.] Přel. z ruš. Jaroslav Tafel. Předmluvu Erenburg, umělec a myslitel (str. 7-22) napsal Miroslav Drozda. (Světová četba, sv. 252) Praha, SNKLHU 1960. 152 stran.

Obdobné autorské lístky, lišící se pouze jménem v záhlaví, budou vyhotoveny i na překladatele a autora předmluvy. Předmětový lístek jmenný na Erenburga, o němž pojednává předmluva, bude shodný - až na jméno v záhlaví - rovněž s uvedeným vzorem.

B. Záznam časopisecké práce

V druhé části vlastního bibliografického údaje při popisu časopisecké práce následují za sebou v uvedeném pořádku tyto dílčí údaje:

1. Název časopisu (v přesném opisu, pouze grafiku a pravopis upravujeme) a ročník arabskou číslicí (i když časopis sám užívá číslic římských nebo číslovek). Ročník neuvádíme v těch případech, kdy jej časopis sám nikde neuvádí. Případně změny ve jméně jednotlivých ročníků nesjednocujeme, takže např. ponecháváme u prvního ročníku Lidová revue moravsko-slezská 1, i když všechny další ročníky se jmenovaly Moravsko-slezská revue a tento název se vžil jako definitivní (zároveň však nepřehlídíme k původnímu psaní Lidová Revue Moravsko-slezská a Moravsko-slezská Revue). Název časopisu ani nezkracujeme, ani jej nenahrazujeme víceméně vžitými zkratkami; ty jednak znehledňují celou bibliografii a ztěžují její užívání, jednak nejsou s to rozlišit různé změny, kterými název časopisu během svého vycházení prošel (např. zkratka ČČM označuje Časopis českého muzea, i když se během svého vývoje jmenoval Časopis Společnosti vlasteneckého muzeum v Čechách, Časopis českého museum, Časopis museum Království českého a Časopis Národního muzea).

2. Rok, v němž časopis vycházel. U časopisu, který neuvádí ročníky, následuje rok bezprostředně za názvem (bez čárky): Nová mysl 1956. V případech, kdy časopis později přešel k označování ročníků, můžeme je zpětně dopočítat a uvádět, aniž to zvlášť vyznačíme. Jinak uvádíme dvouročí, vycházel-li časopis např. od září do června apod.; přitom nejsou rozhodující údaje na titulním listu časopisu, neodpovídají-li skutečnosti. Opomenout můžeme pouze ty případy, kdy výjimečně a zcela zřejmě z technických důvodů vyšlo poslední číslo ročníku opožděně, zatímco v letech předchozích vycházel ročník pravidelně (podobně i u prvního čísla, které mohlo vyjít těsně před koncem roku); tyto skutečnosti budou zřejmé z další části záznamu. Příklady:

Literární noviny 7, 1958

Kmen 3, 1919-20

ReD 3, 1929-31

Kritika 2, 1925

První dva případy jsou normální, ve třetím případě vycházel ročník časopisu dokonce ve třech letech a ve čtvrtém případě vyšlo 1. číslo (nedatované ani na obálce) už koncem roku 1924.

V některých případech, kdy jsou u časopisu uváděny paralelně vedle sebe ročníky a svazky, uvádíme číslo svazku před rokem (na rozdíl od svazků, které tvoří část ročníku a které označujeme jako obdobná čísla nebo sešity ročníku jednotně zkratkou č., uváděnou za rokem). Je to mj. případ Neumannova Proletkultu, kdy dva ročníky vyšly jako tři svazky, nebo Moderní revue, která v 31 ročnících dosáhla 40 svazků:

Proletkult 1, sv. 1, 1922
Proletkult 1, sv. 2, 1922-23
Proletkult 2, sv. 3, 1923-24

Moderní revue 1, sv. 1, 1894-95
Moderní revue 1, sv. 2, 1895
Moderní revue 2, sv. 3, 1895-96
Moderní revue 2, sv. 4, 1896
Moderní revue 3, sv. 5, 1896-97

3. V některých případech uvádíme za rokem řady, oddíly apod., jestliže rozlišují vědní obory; v těchto případech je nejlépe zachovávat vydavatelský úzus příslušného časopisu a tyto případy násilně nejednotit:

Časopis Národního muzea v Praze 121, 1952, oddíl věd
společenských

Sborník filosofické fakulty brněnské university 8,
1956, řada literárněvědná (D6)

4. Číslo uvádíme vždy zkratkou č., i když časopis sám uvádí své části jako sešity nebo svazky (jde ovšem o jiné svazky než o ty, o nichž byla řeč sub 2 v závěru). Rovněž přesně uvádíme dvojčísla, popřípadě trojčísla apod.:

Literární noviny 6, 1957, č.29, ...

Literární noviny 7, 1958, č.51/52, ...

5. Datum zaznamenáváme arabskými číslicemi, a to bez roku u časopisů vycházejících v jediném roce, s rokem u časopisů vycházejících přes rok nebo u těch, u nichž uvádíme, že vycházely v jednom roce, ale první nebo poslední číslo vyšlo z technických důvodů v roce jiném. Není-li datum uváděno ve

vlastním časopisu, zjišťujeme je z obálky. Uvádí-li časopis pouze měsíc vyjití jednotlivých čísel, zaznamenáme tento měsíc slovem. Příklady:

Literární noviny 12, 1963, č.4, 26.1., ...

Červen 2, 1919-20, č.33, 16.10.1919, ...

Kritika 2, 1925, č.1, prosinec 1924, ...

U prací, které vycházely na pokračování v několika číslech, oddělujeme údaje jednotlivých pokračování (číslo, datum a stránkový rozsah) středníkem, přičemž v datu už neopakujeme rok.

6. Stránkový rozsah uvádíme po zkratce str. Je-li práce tištěna na obálce, píšeme například 3. str. obálky. Přílohy, pokračuje-li v nich stránkování vlastního časopisu, zvláště neoznačujeme; jde-li však o přílohy se samostatným stránkováním, poznamenáme před stránkovým rozsahem "příloha", případně má-li vlastní název nebo číslování, uvedeme i tyto údaje:

Křesťanská revue 25, 1958, č.2, 25.2., příloha Teo-
logická revue, č.1, str. 7-8.

Nejsou-li například v některých denících stránky číslovány, uvádíme číslice stran bez zvláštního označení (tedy ne v hranatých závorkách), podobně jako u prvních nebo posledních stran jednotlivých čísel časopisů, které nebývají stránkovány. Je-li práce otištěna na několika, ale nesouvisajících stranách, oddělujeme číslice jednotlivých stran čárkou:

... č.6, 4.2., str.3, 5 a 7.

7. Na konci této části vlastního bibliografického záznamu můžeme uvádět údaje o obrazových přílohách, a to po středníku. Např.:

Literární noviny 12, 1963, č.4, 28.1., str.3;
s fotografií autora.

Světová literatura 7, 1962, č.1, únor, str.83-95;
s ilustrací Vladimíra Fuky.

Světová literatura 7, 1962, č.4, červenec,
str. 1-25; s 19 fotografiemi.

Dále lze na tomto místě uvést záznam v úvodních poznámkách
např. k přeloženým pracím:

Světová literatura 7, 1962, č.4, červenec, str.33-62;
s úvodní poznámkou překladatele o autorovi, s foto-
grafií autora a s ilustracemi Radima Kalde.

Navněj na tomto místě lze uvést např. počet konfiskovaných
šrádků:

Ranní Lidové noviny 20, 1918, č.243, 9.9., str.1-2;
3 šrádků konfiskovány.

Definitivní autorský lístek vyplývající časopiseckou prací (bez
ústace) bude tedy vypadat takto:

Duras, Marguerite

Marguerite Durasová: Mě lásko Hirošima. Sedmáť
s dialogy. Přel. z fr. Ljubomír Oliva.
Světová literatura 7, 1962, č.1, únor, str.
114-148; s úvodní poznámkou od L.O. z L. Oli-
va J, s fotografií autorky a s 16 záběry z filmu.

Obdobný autorský lístek, lišící se pouze jménem v záhlaví,
bude vypracován ještě na překladatele. Přednáškový jmenný
lístek na Durasovou (protože o ní pojednává úvodní poznámka)
bude shodný s listkem autorským.

Všechny údaje celého bibliografického záznamu (zvláště
jména a cifry) pečlivě kontrolujeme, protože případné chyby se
dají většinou objevit pouze kulací, srovnáním s originálními
materiály, jinak nejsou zjevné. Delšíma přejímáním pak působí
rušivě i v pracích, k nimž bylo bibliografie užito.

Navněj je nutné vyplňovat v záznamu všechny uvedené údaje
v úplnosti, i když jejich upotřebitelnost a účinnost není na
první pohled patrná. Bibliografie totiž nepracuje pouze k tomu,
aby pomohla určitou práci najít - k tomu by skutečně stačilo
uvádět v bibliografickém záznamu pouze první část a z části
druhé např. jen název časopisu, listopadeč a stránkový rozsah.
Bibliografii však používáme i k zjišťování podrobné chronologie,
jejíž význam je důležitý v každé historické vědě, tedy i v li-
terární historii; proto se vždy snažíme získat k excerptu úplný
ročník časopisu, svázaný i s obálkami, které jsou často jediným
pramenem, z něhož můžeme potřebné chronologické údaje zjistit,
ale které také bývají dosti vzácné (zvláště u starších časopi-
sů) - přitom mají i svůj význam pro excerptu sama, obsahují-li
např. glosy, polemické stati, epigramy apod. Také uvedení čísla
je v jistých případech neméně důležité, zvláště potřebuje-li
uživatel bibliografie identifikovat některé neúplné bibliogra-
fické údaje ve starších literárních pracích nebo v polemikách,
které se dosti často omezují na udání názvu časopisu a čísla,
aniž často jmenují název práce, na niž reagují. V každém pří-
padě je dost času na některé redukce, ukáží-li se prospěšné,

až při definitivní redakci bibliografie, kdy už má její autor zcela přesně vymezen její speciální účel. Provést případné škrty je pak vždy snadnější než doplňovat údaje, které se do-
datečně ukáží nutné a účelné.

3. ANOTACE.

Formulování anotace je vedle výběru a definitivní redakce tou částí bibliografické práce, která zcela závisí na subjektivních odborných literárněvědných znalostech a schopnostech bibliografa na jedné straně a na objektivních potřebách materiálu vzhledem k účelu a cíli vznikající bibliografie na straně druhé. Subjektivní stránkou věci se tu zabývat nebudeme; postačí připomenout, co jsme řekli už v kapitole o bibliografii obecné a speciální: že určitou speciální bibliografii může zpracovat jen skutečný odborník v určitém vědním oboru.

Pokud jde o objektivní stránku věci je zřejmé, že podoba anotace bude různá nejen podle jednotlivých cílů, které si vznikající bibliografie klade (jiná bude u bibliografie registrující, jíž půjde především o úplnost, jiná u bibliografie sledující úzce vymezený speciální cíl, např. k některé otázce teoretické), ale i podle zcela vnějších znaků prací, které zaznamenává (jiná u knih, jiná u prací časopiseckých; jiná u prací s názvem názorným, jiná u prací s názvem obrazným; jiná u beletrie, jiná u prací na-
ukových). Nadále budeme mít na mysli nejen pouze generální literárněvědnou bibliografii, ale i personální, nebo některého období, či týkající se určité otázky teoretické; ve všech těchto případech budou formální požadavky na anotaci poměrně stejné, a to nejen pokud jde o stručnost a výstižnost, ale víceméně i o její

konkrétní podobu. V podstatě půjde o dvě možné podoby takovéto anotace: o anotaci popisnou a anotaci analytickou, a to zvlášť u prací knižních, zvlášť u časopiseckých. Každou anotaci zaznamenáváme v hranatých závorkách, protože jde o samostatnou práci bibliografovu, kterou je třeba viditelně odlišit od vlastního popisu zaznamenávané práce, jehož údaje jsou diplomaticky přepisovány z práce samé.

a) Anotace u záznamů prací knižních

A. Beletristických

U záznamů beletristických knih se nejčastěji obejdeme bez anotací; postačí nám sama charakteristika udávající za názvem práce její literární druh, vyplňuje-li jediná práce tohoto druhu celou knihu. V tomto případě připojujeme anotaci jen tehdy, jde-li o beletrii biografickou nebo autobiografickou, cestopisnou nebo reportážní a není-li tato skutečnost zřejmá už z titulu nebo z podtitulu. Jde-li o knihu povídek nebo o básnickou sbírku, lze v anotaci uvést jednotlivé názvy; podobně i u sborníků básní nebo povídek různých autorů, kdy ovšem v anotaci uvádíme i příslušné autory. V obou případech však nejde o anotaci v pravém slova smyslu, nýbrž jen o jakési doplňující pokračování popisu. Ve všech dosavadních literárněvědných bibliografiích, jichž není ostatně mnoho a převahu tu mají bibliografie personální, nebyla potřeba anotace jiného druhu počítována. Pouze Bibliografický katalog ČSSR - České knihy připojuje anotace i k záznamům beletrie; jde o popisné charakteristiky tématu, hlavních postav, prostředí a děje u epických a dramatických děl a o stručnou charakteristiku základní myšlenky u děl lyrických (pro potřeby literární vědy jsou tyto anotace celkem bez významu - jsou zamýšleny především pro knihovníky a

běžnou čtenářskou veřejnost). Příklady:

Anotace k Olbrachtově knize povídek Golet v údolí:

↳ Obsahuje povídky Zázrak s Julčou (str.7-34), Událost v mikve (str.35-89) a O smutných očích Hany Karadžičové (str.90-244). ↵

Anotace k básnické sbírce Rafael a Satelit Marie Pujmanové:

↳ Obsahuje básně Na Tři krále (str.7-12), Tah jarní sluk (str.13-17), Kde je ten čas (str.18-19), Satelitův list (str.20-24), Cizinka (str.25-26), Cizinec (str.27-28), Už láska... (str.29-31), Lichá rukavička (str.32-33), Bláznivá z podhradí (str.34-36), Na dušičky (str.37-39), Tápání (str.40-41) a Bílá sobota (str.42-45). ↵

Anotace k autobiografické Fučíkově Reportáži psané na oprátce:

↳ Autobiografická reportáž nacisty popraveného Julia Fučíka z doby jeho věznění na Pankráci; s kapitolami: I. Čtyřadvacet (str.13-20), II. Umírání (str.21-29), III. Cela 267 (str.30-39), IV. "Čtyřstovka" (str.40-57), V. Postavy a figurky I (str.58-82), VI. Stanné právo 1942 (str.83-89), VII. Postavy a figurky II (Pankráč) (str.90-114) a VIII. Kousek historie (str.115-124). ↵

Anotace ke knize biografických povídek Františka Hampla Poznání:

↳ Obsahuje povídky Bohdanečská merenda (str.5-42) o J.J. Langrovi, Láska starého vlastence (str.43-99) o J.L. Turnovském, Záhadný dramatik (str.101-135) o zmizení E. Bozděcha, Život na niti (str.137-218) o L. Stroupežnickém a Od svatého Tomáše (str.221-275) o J. Arbesovi. ↵

Příklady anotovaných záznamů beletristických prací:

Hrubín, František

František Hrubín: U stolu. Obrázky z venkovského dětství. ↳ Prozy. ↳ S kresbami Lucie Weisbergové. Praha, SNKLHU 1958. 168 stran.

↳ S autobiografickými prózami U stolu (str.13-32), U řeky (str.33-47), Ve škole (str.49-64), Jilm (str.65-95), Mír (str.97-115), Hrady a zámky (str.117-142) a Celý dědeček (str.143-164). ↵

Takovýto lístek bude vyhotoven dvakrát, jednou jako lístek autorský, podruhé jako předmětový jmenný.

Holub, Jaroslav

Voják jde k domovu... ↳ Sborník povídek. ↳ Slovo na závěr (str.150-156) napsala Božena Šimková. Ilustroval Jiří Toraň. (Nové knihy, sv.6.) Praha, Naše vojsko 1961. 160 stran.

↳ S povídkami Jaroslava Holuba Rozchod (str.7-12), Ludka Šneppa Pojď dál (str.13-21) a Přijdu v sobotu (str.22-37), Rudolfa Franze Chomout (str.38-46) a Tancovačka (str.47-54), Štěpána Šímy Příběh Václava otce (str.55-64), Jaroslava Čecha Dialektika (str.65-69), Josefa Krále Psovodi (str.70-90), Jindřicha Beránka Trestám vojína základní služby... (str.91-95) a Do civilu (str.133-149) a Václava Erbena Staršína (str.96-113) a Doktorů (str.114-132). ↵

Stejně lístky budou vyhotoveny pro jednotlivé autory i pro autorku doslovu, předmětové jmenné lístky pořizovat nebude-me, protože se doslov spíše zabývá profilem mladé prózy než jednotlivými autory. Proto vyhotovíme i věcný lístek předmětový, který bude shodný s lístky autorskými až na záhlaví, jež bude znít "Mladá próza let 60. XX.stol." nebo podobně.

Hanzelka, Jiří

Jiří Hanzelka - Miroslav Zikmund: Za lovci lebek. [Cestopis.] Fotografiemi, mapkami, vysvětlivkami cizích slov a výrazů a soupisem použité literatury opatřili J. Hanzelka a M. Zikmund. Ilustroval František Přikryl. Praha, Orbis 1958. 268 stran+208 stran obr. příloh.

[Cestopis popisující výpravu autorů k ekvádorským Indiánům.]

Další autorský lístek bude znít na spoluautora. V tomto případě nebylo třeba vypisovat v anotaci názvy jednotlivých kapitol, protože jde o souvislé dílo a jednotlivé kapitoly netvoří samostatné, na sobě nezávislé celky.

Nekrasov, Nikolaj Aleksejevič

Nikolaj Alexejevič Někrasov, Alfred de Vigny: Ruské ženy. [Básně.] Přel. [z ruš. a fr.] Zdenka Niliusová. Doslov (str.123-125) a vysvětlivky napsala Z.N. [= Z. Niliusová]. S 19 obrázky Michaela Romberga. (Slunovrat, sv.35) Praha, Družstevní práce 1949. 128 stran.

[Obsahuje básně N.A. Někrasova Kněžna Trubecká (str.7-46) a Kněžna Volkonská, Paříččiny zápisky (1826-1827) (str.47-109) a básen A. de Vigny Wanda (str.111-122).]

Obdobné autorské lístky vyhotovíme na Alfreda de Vigny a autorku doslovu. Předmětové jmenné lístky budou dva na oba básníky, protože o nich pojednává doslov a budou až na záhlaví shodné s lístky autorskými.

Nováková, Teréza

Teréza Nováková: Drašar. Román kněze buditele. 2.vyd. K vyd. připravil a vysvětlivkami opatřil Jaroslav Fořt. Úvod Místo předmluvy (str.7-9) napsala T. Nováková. Doslov (str.491-499) napsal Antonín Grund. (Národní knihovna, sv.10.) Praha, Orbis 1952. 501 stran.

[Románové zpracování života vlasteneckého kněze a obrozeneckého spisovatele Josefa Václava Justina Michla, zvaného Drašar.]

Vedle autorských lístků na autorku, editora a autora do-
slovu vyhotovíme i předmětový jmenný lístek na J.V.J. Michla.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že anotace vedle první
části vlastního bibliografického záznamu spolurozhoduje o tom,
kolik lístků vyhotovíme, a to jak pro kartotéku autorskou
(obsahuje-li anotace jména dalších autorů knihy), tak pro před-
mětovou jmennou, popřípadě věcnou (udává-li anotace jména osob-
ností nebo věcný předmět, o nichž se v zaznamenávané práci po-
jednává.).

B. Naukových

Při záznamech naukových knih se ve většině případů bez
anotace neobejdeme. Anotace bude mít i zde ráz ponejvíce popis-
ný, zachytí např. názvy všech oddílů a kapitol knihy, jsou-li
tyto názvy dostatečně výstižné; protože však bývají i v nauko-
vé literatuře názvy obrazné, lze v takových případech upustit
od jejich uvádění a nahradit je konkrétní výstižnou charakte-
ristikou; u knih rázu sborníkového, shrnujících práce několika
autorů, kde se střídají stati s názvy konkrétními i obraznými,
bude nejlépe zaznamenat názvy všechny (i s autory prací), ale
tam, kde je to třeba, připojit stručný výklad.

Protože takováto popisná anotace sama o sobě bude dosti
rozsáhlá a potřebám běžné literárněvědné bibliografie postačí,
nebudeme při bibliografickém zpracování knih přistupovat k ano-
tacím analytickým (ovšem až na speciální případy dané samým úče-
lem bibliografie; bude o tom pojednáno v závěru této kapitoly a
v kapitole o vlastní redakci speciální bibliografie); dokonce se
velmi často u záznamů knižních souborů statí (např. St.K. Neumann:
O umění, F.X. Šalda: Kritické projevy apod.) budeme musít spoko-
jit se stručnou shrnující charakteristikou a s vyjmenováním osob-

ností, jichž se jednotlivé důležitější stati týkají, má-li naše
bibliografie podat informace i o tom, koho se například práce
vydané v daném období týkaly.

Příklady anotovaných záznamů literárněvědných prací:

1.

Šalda, František Xaver

F.X. Šalda: Studie z české literatury. K vyd.
připravil a Poznámkami vydavatelovými (str.
247-252) opatřil Rudolf Havel. (Soubor díla
F.X. Šaldy, sv.8.) Praha, Čs. spisovatel 1961.
254 stran.

[/ Kritické vydání prací, které Šalda vydal samo-
statně; obsahuje studie Moderní literatura česká
(str. 13-59) z r.1909, sledující historické a ná-
rodní podmínky vývoje a současné problémy české
literatury, In memoriam Růženy Svobodové (str.
61-83) z r.1920, Antonín Sova (str.85-128) z r.
1924, O nejmladší poezii české (str.129-200) z
r.1928 s rozborem tvorby básnické generace vystou-
pivší po první světové válce (Wolker, Hora, Sei-
fert, Nezval, Biebl, Závada, Halas, Teige), Mácha

2.

snivec i buřič (str.201-215) z r.1936 a O naší mo-
derní kultuře divadelně dramatické (str.217-246) z
r.1933, ale vyd. 1937, s přehledem vývoje českého
divadla a dramatu od obrození do současnosti. /

Vedle autorských lístků na autora a editora vyhotovíme příslušný počet předmětových lístků jmenných na jednotlivé osobnosti, popřípadě i předmětové lístky věcné v záhlaví s hesly Literatura česká - vývoj, Drama české - vývoj a Poezie - léta dvacátá XX. století. Pokud se anotace nevejde na první stránku lístku, pokračujeme na straně druhé, případně na dalších lístcích, které označíme vlevo nahoře pořadovým číslem.

Pražák, Albert

O českou literární kritiku. Vůdčí zjevy kritiky let devadesátých. [Studie.] Se statí Úvodem (str.7-16) od Alberta Pražáka. (Ars, sbírka rozprav o umění, II.řada - literárně-historické studie.) Praha, Orbis 1940. 185 stran.

[Obsahuje monografické studie Karla Svobody T.G. Masaryk (str.17-29), Jarmily Lormanové-Krnanské Hubert Gordon Schauer (str.30-43), Františka Götze F.X. Šalda (str.44-67), Karla Poláka F.V. Krejčí, typ kritika socialistického (str.68-92), Alberta Pražáka Jindřich Vodák (str.93-113), Jiřího Karáska ze Lvovic Kritika generace Moderní revue (str.114-121, o Procházce, Hlaváčkově, Dykovi a Martenovi), Viléma Bitnara Literární kritika katolické moderny (str.122-139, hlavně o K. Dostálu Lutínovovi a P. Vychodilovi), Milana Maralíka Vilém Mrštík jako kritik (str.140-149) a J.B.Čapka Literární kritika v Hlugu (str.150-181, o V. Šrobárci, P. Blahovi, A. Štefánkově).]

Vedle 9 autorských lístků jmenných na autory jednotlivých studií vyhotovíme řadu lístků předmětových jmenných na jednotlivé osobnosti, o nichž se ve studiích pojednává, a jeden lístek předmětový věcný, v záhlaví s heslem Kritika literární - léta devadesátá XIX. století.

Olbracht, Ivan

Z rodinné korespondence Ivana Olbrachta. Vybral, uspořádal a k vyd. připravil Rudolf Havel a Jaroslava Olbrachtová. Stať Úvodem (str. 7-9) a komentáře napsal, jmenným rejstříkem opatřil a něm. dopisy Kamily Schönfeldové přel. Rudolf Havel. (Paměti - Korespondence - Dokumenty, sv.38.) Praha, Odeon 1966. 176 stran.

[Obsahuje milostné listy Olbrachtových rodičů Kamily Schönfeldové a Antala Staška z let 1879-1880, Olbrachtovu korespondenci s rodiči z let 1894-1922 a s manželkou a dcerou z let 1931-1945; připojen Olbrachtův rodokmen.]

Vedle čtyř lístků autorských (na Olbrachta, Staška a editory Havla a Olbrachtovou - nikoli však na autorku části dopisů Kamilu Schönfeldovou, protože není literární osobností a ani obsah dopisů není literární) vyhotovíme dva lístky předmětové jmenné na Olbrachta a Staška (pojednává o nich úvod a komentáře).

b) Anotace u záznamů prací časopiseckých

A. Beletristických

Podobně jako u záznamů knižní beletrie nebudeme anotovat velkou většinu časopiseckých beletristických příspěvků. Výjimkou zůstanou opět jen práce biografické, autobiografické, cestopisné a reportážní - anotace tu bude obdobná jako u záznamů knih. Zásadně ovšem anotujeme epigramy.

Příklad:

Šalda, František Xaver

F.X. Šalda: Dva epigramy: Úspěchy v chovu dobytčářském - Pokroky děláme v veliké rase. ... Riziko kritikovo - Varuj se soudit Jana Čarka: ... Šaldův zápisník 7, 1934-35, č.2-3, listopad 1934, str.100.

[/ První epigram zesměšňuje výrok režiséra Jana Bora, jímž vyjádřil své pojetí Beneše a Blaženy v Shakespearově komedii Mnoho povyku pro nic; druhý utočí proti agrárnickým obráncům Jana Čarka.]

Obdobné lístky předmetové jmenné budou vyhotoveny na Bora, Shakespeara a Čarka.

B. Naukových

Anotace v záznamech časopiseckých literárněvědných prací je nejdůležitější součástí literárněvědné bibliografie. V mimořádných případech (bude o nich řeč v kapitole o redigování speciálních bibliografií) uijeme obdobných anotací i při záznamech prací knižních nebo předmluv, doslovů a samostatných statí ve sbornících. Pokud jde o popisné anotace, budou především vyjadřovat, co je předmětem zkoumání příslušné práce, a musí být formulovány věcně a přesně zvláště v těch případech, kdy není dost výmluvný sám titul nebo podtitul takové práce.

Příklady popisných anotací:

[/ Rozbor románu Jana Otčenáška Občan Brych.]

[/ Stylistický rozbor románu Václava Řezáče Nástup.]

[/ Referát o sbírce básní Jiřího Šotoly Venuše z Mélu.]

[/ Přetisk 2 dopisů F.X. Šaldy Simonettě Buonaccini z 13. a 25.10.1934 a konceptu básnířčiny odpovědi; s úvodem a komentářem.]

[/ Pokračování diskuse s Arne Novákem o současné literární situaci; reakce na jeho stať Tři generace v Přehledu 12, 1913-14, č.3, 19.9.1913, str. 55-56.]

Zvláště důležité je uvést v záznamech polemik nejen autora, proti němuž se polemizuje, ale i název jeho práce, která polemiku vyvolala, a podrobný bibliografický údaj o této práci.

Definitivní autorský lístek popisující literární polemiku v popisné anotaci bude tedy vypadat takto:

Šalda, František Xaver

F.X. Šalda: Jindřich Vodák jako kritik.
[/ Polemika,] Česká kultura 1, 1912-13, č.18, 20.6., str. 570-574.

[/ K Vodákově referátu o Šaldově knize Duše a dílo v Čase 11.5.1913; Šalda hájí své pojetí K.H. Máchy a T. Novákové; též o Voborníkově pojetí Máchy.]

Vedle tohoto autorského lístku vyhotovíme ještě čtyři lístky předmetové jmenné, lišící se pouze v záhlaví, kde se vystřídají jména J. Vodáka, K.H. Máchy, T. Novákové a J. Voborníka.

Ani popisná anotace se neobejde bez odborné fundovanosti bibliografa, především tehdy, kdy je třeba uvést některá starší fakta ve vztah k současným znalostem. Tak například v záznamu starší práce o Barlaamu a Josafatu z doby, kdy nebyl znám její český překladatel, je třeba uvést jako překladatele Štítného a vyhotovit i na něj předmětový jmenný lístek, ačkoli se v celé práci jeho jméno vůbec nevyskytne; podobně v záznamech dobových referátů o baladách Roberta Davida je třeba uvést, že jde o pseudonym Vítězslava Nezvala a předmětové lístky jmenné vyhotovit s jeho jménem v záhlaví, i když tehdejší referent pseudonym identifikovat nedovedl; je také velmi často třeba zjistit a v anotaci jmenovat osobnost, proti níž autor polemizuje, aniž ji jmenuje; rovněž údaje, které autor uvádí nepřesně, je třeba v anotaci opravit (např. reaguje-li na dílo, které nepřesně jmenuje apod., nebo uvádí-li nedostatečně bibliografické údaje). Význam popisných anotací je tedy v tom, že zpřesňují a vymezují to, co nejen nebylo řečeno v titulu nebo podtitulu, ale někdy i to, co nebylo nebo nemohlo být řečeno v práci samé. Popisné anotace se vyskytnou především v obsáhlých registrujících bibliografiích, jejichž těžiako je v úplnosti záznamů, nikoli v jejich věcném obsahu.

V náročnější bibliografii se však s popisnými anotacemi nespokojíme a přistoupíme k anotacím analytickým, které vedle popisné charakteristiky zachytí i základní teze a problémy zaznamenávané práce. Znamená to, že vedle vymezení otázek, jimiž se autor zabývá, vyjádří analytická anotace i závěry, k nimž dospěl. Přitom i tato anotace musí být hutná, výstižná, přesná a stručná.

Příklady záznamů s analytickými anotacemi:

Mukařovský, Jan

Jan Mukařovský: Několik poznámek k otázce umělecké formy. (Studie nerudovská.) Česká literatura 3, 1955, č.1, 31.3., str. 1-18.

[/ Studie o vývojových proměnách umělecké formy, plynoucích z proměn ideového obsahu umění v průběhu třídního boje; zjištění nutnosti neustálého styku formy jako nástroje při poznávání skutečnosti s dosavadní zkušeností nahromaděnou v kulturním dědictví a objasnění této problematiky na případě Nerudově (Nerudův vztah k předchůdcům a k lidové písni); s několika doklady, jak se u Nerudy při opakování určitého uměleckého prvku látkového i formálního (např. jednou ve fejetonu, podruhé v básni) zároveň proměňuje jeho smysl, směřující pokaždé k jiným ideovým cílům.]

Obdobně vyhotovíme předmětové lístky jmenné na Nerudu a věcné s heslem Umělecká forma v záhlaví.

Šalda, František Xaver

F.X.Š. [/ F.X. Šalda]: O samotě, tragiismu, bolesti a jiných necivilnostech. [/ Polemika.] Kmen 2, 1918-19, č.31, 26.9.1918, str. 242.

[/ Polemika s nepodepsanou glosou K. Čapka (Šalda ji mylně připisuje M. Ruttemu) "Ve 29. čísle Kmene píše F.X. Šalda..." (Cesta 1, 1918, str. 440-441), kde Čapek odmítl Šaldovo pojetí moderních českých básníků ve studii Národní podobnosti tvorby Březinovy (Kmen 2, 1918-19, č.29, 12.9.1918, str.221-222) jako překonavatelů pocitu hluboké osamělosti; Šalda znovu dokládá toto své pojetí tvorbou Macharovou, Dykovou a Neumannovou a rozšiřuje je i na některé autory světové (Hauptmanna, Schnitzlera, Verlaina, Rimbauda, Guérina a Verhaerena).]

Obdobné lístky předmětové jmenné budou vyhotoveny na jednotlivé osobnosti jmenované v anotaci.

Formulace analytických anotací je jedním z nejnáročnějších úkolů bibliografa především proto, že má co nejstručnější formou vyjádřit samo myšlenkové jádro zaznamenané práce. Přitom musí bibliograf rozlišit nejen podstatné od méně podstatného, popřípadě přímo vedlejšího, nýbrž i nové poznání od poznání staršího. Bibliograf, který dostatečně neovládá současnou literárněvědnou problematiku svého předmětu, nedokáže formulovat výstižnou anotaci tohoto typu.

ZÁVĚREM O POPISU VE ZVLÁŠTNÍCH PŘÍPÁDECH

Je samozřejmé, že dosavadní výklad nemohl vyčerpat všechny možnosti bibliografického popisu, které se bibliografovi v jeho práci naskytou. Pravidla a zásady uvedené v oddílu věnovaném vlastnímu bibliografickému záznamu a anotaci je třeba citlivě aplikovat popřípadě v pozměněné formě i na případy, které tu nebyly konkrétně uvedeny. Zvláště pokud jde o první část bibliografického záznamu může se v různých případech dojít k poněkud odlišným výsledkům, než jaké jsme popsali výše. Jako příklad uvedeme aspoň záznam časopiseckého svolání, kde neznáme jeho autora, ale které podepsala skupina signatářů, záznam interviewu, kde autorství interviewované osobnosti je jistě podstatně jiného druhu než u článku, glosy, fejetonu atd., a záznam ankety a besedy.

U časopiseckého svolání, protestu, manifestu apod. se většinou autor textu neuvádí, což se ovšem promítne i v bibliografickém popisu: autorský údaj v první části bibliografického záznamu bude prostě chybět a osobnosti, které takový text podepsaly, bude nejlépe uvést v závěru anotace.

Příklad:

Krejčí, František Václav

Česká moderna. [Manifest.] Rozhledy 5, 1895-1896, č. 1, říjen 1895, str. 1-5.

[Formulace základních požadavků tzv. České moderny: volnost slova a bezohlednost v kritice, která je tvůrčí prací umělecko-vědeckou a samostatným uměleckým žánrem, zdůraznění individuality v tvorbě umělecké i v politice, širší, humánnější, nenacionalistické pojetí otázky národnostní, nevylučující z národa ani internacionální dělnictvo a tedy její sepětí s účinným řešením otázky sociální, požadavky všeobecného hlasovacího práva, přístupu žen do kulturního života a obrody politických stran jako prostředku společenského pokroku. - Podepsali F.V. Krejčí, F.X. Šalda, J. Třebický, O. Březina, J.S. Machar, V. Mrštík, A. Sova, J.K. Slejhar, V. Choc, K. Koerner, J. Pelc a F. Soukup.]

Vedle tohoto autorského lístku se vyhotoví obdobné na ostatní signatáře a předmětový věcný lístek s heslem Česká moderna v záhlaví.

Při popisu interviewu je nejlépe uvést na prvním místě první část vlastního bibliografického záznamu, kde se normálně uvádí autor, interviewovaná osobnost (ovšem v hranatých závorkách) a osobu interviewující na konci této části, tedy hned za údaji titulními. Přitom lze zachovat ten způsob zaznamenání rozhovoru, jakého bylo užito přímo v popisovaném materiálu - tedy: Otázky klad..., Zapsal..., Rozmlouval... atd.

Příklad:

Vyskočil, Ivan

[Ivan Vyskočil:] O dialogu. [Interview.]
Rozmlouvala Žena Wienerová. Kulturní tvorba 1,
1953, č.30, 25.7., str.7 .

[O dialogu a diskusi jako projevu dialektického
vztahu mezi myslícími a jednajícími subjekty.]

Druhý autorský lístek bude znít na Ž. Wienerovou a předmětový věcný lístek bude vyhotoven v záhlaví s heslem Teorie dramatu - dialog.

Oba další případy, záznam besedy a ankety jsou obdobné:

jak účastníky besedy, tak přispěvatele v anketě lze nejlépe zachytit v anotaci.

Příklady:

Malenovský, Vlastimil

Spisovatelé o sjezdu. [Beseda.] Zpracovali
dfk. + jv [= Jaromír Dufek a Josef Hlušička].
Rovnost 78, 1963, č.131, 2.6. str.5.

[Záznam redakční besedy s Vlastimilem Malenovským,
Janem Trefulkou, Adolfem Kroupou, Ludvíkem Kunderou,
Janem Skácelem, Bohumírem Macákem a Svatoplukem
Slavíkem o výsledcích III. sjezdu Svazu čs. spisova-
telů v Praze 22.-24.5.]

Autorské lístky budou vypracovány na všechny účastníky besedy, počítaje v to i oba zpracovatele; zároveň se vyhotoví příslušný lístek předmětový věcný, v záhlaví s heslem Sjezdy spisovatelů - III. sjezd SČSS.

Mukařovský, Jan

Po sjezdu. [Anketa.] Plamen 5, 1963, č.7,
červenec, str. 96-98 a 133-135.

[O významu III. sjezdu Svazu čs. spisovatelů v
Praze 22.-24.5.; s příspěvky Jana Mukařovského,
Ladislava Mnačka, Antona Hykische, Jiřího Gruši,
Laca Novomeského, Josefa Hanzlíka, Felixe Vodičky
a Josefa Škvoreckého.]

Rovněž zde budou vypracovány autorské lístky na všechny účastníky ankety a předmětový věcný lístek jako v případě předcházejícím.

Podobně by se zaznamenal například i soubor diskusních příspěvků z různých sjezdů (uvedený v časopise pod společným názvem) aj.

Redakce bibliografie

1. Podíl redakce na podobě excerpce

Redakce ve vlastním slova smyslu nestojí až na konci bibliografovy práce jako její dovršení. Pokud jde redakci o skutečné stanovení koncepce některého konkrétního bibliografického podniku, musí si ji uvědomit hned na počátku přípravných prací, především před zahájením excerpce. V dalším výkladu vyjdeme opět z úkolu bibliografického oddělení Ústavu pro českou literaturu ČSAV, z jeho retrospektivní bibliografie české literatury z let 1775-1945. Podá se tím nejen informace o kvalitativní stránce tohoto podniku, což umožní i jeho případné využití, nýbrž usnadní se tím podstatně i výklad právě prvních kroků redakce; a i když to bude demonstrováno na úkolu, který nikdo druhý v jeho celku už nebude opakovat, přece jen bude tento výklad natolik instruktivní, že řekne dost i tomu, kdo bude chtít pracovat na jakékoli bibliografii dílčí. Přitom se jen in margine zmíníme občas i spoň o dvou druzích bibliografie personální, o soupisu díla jednoho autora a o soupisu literatury o autorovi.

Dobře ujasněná koncepce, vycházející organicky z tématu každé konkrétní speciální bibliografie a přesně si uvědomující její smysl, přispěje především k přesnému vymezení rozsahu excerpce, který má prakticky dvě stránky - v obou musí mít redakce jasno hned od počátku: Jde o to, rozhodnout, jaké příspěvky bude třeba excerpovat a z kterých časopisů bude excerpce podniknuta. Vzhledem k tomu stanovila redakce v daném případě zmíněné retrospektivní bibliografie tyto zásady, vyplývající z povahy úplné časopisecké speciální bibliografie:

a) Excerpují se práce jak literatury krásné, beletrie, tak práce o literatuře vůbec, tedy veškerý literární materiál od románu na pokračování po povídku, báseň, epigram atd. na jedné straně a od studie po referát, glosu, poznámku atd. na straně druhé, a to práce nejen původní, ale i přeložené z cizích jazyků, jakož i původní či přeložené práce o jednotlivých zjevech cizích literatur, tedy literární materiál slavistický, romanistický, germanistický, klasicofilologický, orientalistický apod. vedle literárního materiálu úzce bohemistického. Kromě textů se zachycuje i materiál ikonografický vztahující se k literárním osobnostem domácím i cizím, ne však ilustrace literárních prací. Kritériem "literárnosti" je tu ovšem povaha excerpované práce samé, nikoli pouze její autor. Znamená to, že se excerpují i literární práce osobností neliterárních, tj. práce beletristické i práce o literatuře (např. překlady Lehnových prací o literatuře, verše Ladovy, literární kritiky Jiránkovy atd.). Dále se také excerpují práce zcela zřejmě povahy sice neliterární - z oblastí politiky, historie, filosofie, výtvarného umění, žurnalistiky, lingvistiky, popřípadě oborů ještě vzdálenějších literatuře a literární vědě - psaly-li je ovšem literární osobnosti (např. výtvarné referáty Vančurovy a Nezvalovy, politické články Šaldovy, Fučíkovy, Neumannovy aj., v ikonografii všechny kresby F. Gellnera, K. Čapka apod.). Pokud má rozhodnout o tom, zda má být některý příspěvek excerpován, či ne, obsah a rozsah práce samé, je rozhodující především závažnost podávaných informací, jinými slovy excerpuje se vše podstatné - vyjádřeno negativně neexcerpují se pouze práce nepatrné rozsahem (zprávy, noticky apod.), pokud ovšem neupozor-

ňují na dosud neznámý materiál nebo neznámé okolnosti nebo pokud jsou jen popsané a neobsahují ani stanoviska, ani soudy. Přitom při nejasných případech bude lépe excerpovat více než méně, což platí i v případech, kdy obsahem jsou fakta na okraji literatury nebo na pomezí literatury a jiných oborů.

b) Excerpují se všechny česky psané časopisy vycházející v období 1774-1945 na půdě Čech a Moravy, dále z téže oblasti německy psané časopisy z období obrozeneckého (zhruba do roku 1860), z něhož se excerpují i časopisy vycházející na Slovensku. Německé, popřípadě francouzské časopisy z pozdějšího období se budou excerpovat jen výjimečně a kritériem bude buď jejich význam (ať pozitivní, než negativní) pro českou kulturu, nebo vlastní slovesný obsah nebo bohemikálně zaměřená redakce (L'Europe centrale, Prager Presse atd.). Postupem doby dojde ovšem i na české časopisy zahraniční.

Samozřejmě že jiné, protože omezené, ale v podstatě téhož druhu, budou zásady určité bibliografie personální. Nebude-li celkem v obou uvedených bodech kvalitativního rozdílu, bude zvláště v bodě druhém rozdíl kvantitativní. Redakce personální bibliografie v případě soupisu díla jednoho autora omezí samozřejmě rozsah excerpce na ty časopisy, které připadají v úvahu, že do nich autor psal nebo mohl psát. Přitom využije heuristiky a jako kontrolního materiálu všech dostupných prostředků - souborného vydání autorova díla, monografií o něm, korespondencí, pamětí, katalogů velkých knihoven, řadu dosavadních bibliografií (z nich zvláště bibliografie celonárodní nebo bibliografií ve slovnících spisovatelů, ve velkých dějinách literatury a v encyklopediích) apod. V případě soupisu literatury o určitém

episovateli je situace složitější o to, že počet časopisů, v nichž se mohou vyskytnout práce o určitém autorovi, je značně větší, a proto každý takový soupis bude nutně vycházet ze současného stavu generální speciální bibliografie, z celonárodní bibliografie apod. mnohem více. V každém z těchto případů použije však bibliograf tohoto materiálu druhotně, pouze jako kontrolní pomůcky - vlastní svou excerpcí a popis musí provádět bezpodmínečně de visu, to je z původních časopisů.

Při excerpci jakéhokoli druhu je ještě třeba zachovat několik samozřejmých předpokladů, které ovšem s vlastní redakcí přímo nesouvisí. Týká se to jednak zachovalosti exemplářů časopisů, z nichž se excerpuje, a to jak co do úplnosti počtu ročníků, tak co do úplnosti každého jednotlivého ročníku včetně obálek, titulních listů a obsahů, jednak evidence excerpovaných ročníků ve zvláštní kartotéce, umožňující přesnou organizaci excerpce i přehled o jejím celkovém stavu v kterémkoli okamžiku.

V závěru snad ani není třeba zvlášť zdůrazňovat, že vlastní prvotní a téměř vždy provizorní podobu záznamu stanoví redakce co nejdříve, a to ve shodě s promyšleně aplikovanými pravidly vyloženými v oddílu o technice bibliografického záznamu.

2. Řazení lístků

Dříve než přikročíme k jakémukoli třídění excerpovaného materiálu, musíme si být jisti, že byly splněny všechny požadavky, pokud jde o potřebnou úplnost excerpce v daném rozsahu i o správnost popisu. Proto je třeba, aby se vedla během excerpce přesná evidence excerpovaných oblastí (např. evidence časopisů z vymezeného období i teritoria), aby byly excerpovány úplné exempláře časopisů (i s obálkami) a aby materiál, který se rozhodneme třídít, byl řádně zkontrolován a jednotně zrevidován, a to opět jak po stránce úplnosti excerpce, tak po stránce věcné a technické (kontrolu provedeme vždy de visu, tj. s kolací příslušných pasáží záznamu přímo s originálem a s přezkoušením výstižnosti anotace a její úplnosti). Jakákoli další kontrola, když je už materiál roztříděn, je neobyčejně obtížná a vnáší do kartotéky i do další práce s lístky zbytečný zmatek. Rozhodneme-li se budovat kartotéku ještě před dokončením excerpce, je ovšem třeba vést nejen evidenci excerpovaného materiálu, nýbrž i materiálu vřazeného do kartotéky (jména a ročníky časopisů, jednotlivé roky knižní produkce apod.); jen tak můžeme mít přehled o obsahu kartotéky při jejím případném používání v době jejího vznikání a budování.

Roztříděním lístků podle jejich povahy dostaneme materiál pro čtyři různé kartotéky:

- a) autorskou
- b) předmětovou jmennou
- c) předmětovou věcnou
- d) dešifrační

Po tom, co bylo řečeno o jednotlivých druzích lístků v úvodu o technice bibliografického záznamu, jsou zaměření a obsah těchto kartoték zřejmé už z jejich názvů: autorská kartotéka shromažďuje lístky autorské, tedy záznamy všech prací různých autorů, seřazené abecedně podle těchto autorů; předmětová jmenná kartotéka shromažďuje lístky předmětové jmenné, tedy záznamy všech prací o různých osobnostech, seřazené abecedně podle těchto osobností; předmětová věcná kartotéka obsahuje lístky předmětové věcné, tedy záznamy prací o různých tématech vyjádřených věcným heslem, seřazené abecedně podle těchto hesel nebo systematicky; a kartotéka dešifrační shromažďuje lístky dešifrační, tedy záznamy šifer i pseudonymů jednotlivých autorů, seřazené abecedně podle těchto šifer a pseudonymů. Základním prvkem, podle něhož se lístky třídí do těchto kartoték, je záhlaví bibliografického záznamu na lístku; to obsahuje, jak už víme, u lístků autorských jméno autora zaznamenávané práce, u lístků předmětových jmenných jméno osobnosti, o níž práce pojednává, u lístků předmětových věcných věcné heslo týkající se obsahu zaznamenávané práce a u lístků dešifračních šifru nebo pseudonym, jímž je zaznamenána práce podepsána.

Roztřídění lístků podle záhlaví však nestačí na celkové utřídění kartoték. Uvnitř každé kartotéky je velké množství lístkového materiálu s tímž záhlavím a tento materiál je třeba dále přehledně a účelně řadit. Základním prvkem, podle něhož lze uvnitř jednotlivých kartoték řadit materiál s tímž záhlavím, už nebude většinou prostá abeceda, nýbrž žánr nebo chronologie, přičemž obě tato kritéria nebudou uplatňována mechanicky, nýbrž podle určitých zásad, vycházejících se specific-

kých potřeb literárněvědného materiálu. V dalších odstavcích se pokusíme charakterizovat tyto zásady řazení lístků v jednotlivých kartotékách.

a) Řazení lístků autorských

V autorské kartotéce shromažďujeme tedy lístky popisující práce nejvýznamnějších autorů, přičemž sjednocujeme lístky patřící témuž autorovi. Nejhrubší rozlišení lístků popisujících práce jednotlivých autorů nám umožní jmenné heslo v záhlaví jednotlivých autorských lístků. Autoři sami jsou pak v kartotéce řazení abecedně, což je pro lístkový materiál, obsahující excerpta z velkých časových úseků a zaznamenávající práce mnoha autorů, řazení nejučelnější. Definitivně uspořádaná autorská kartotéka musí obsahovat všechny materiál daný logickým rozsahem zamýšlené bibliografie, tedy nejen lístky zachycující podepsané práce autorů a jejich dešifrované práce anonymní a šifrované, nýbrž i práce nedešifrované, u nichž autora neznáme; jinak by kartotéka nepodávala úplný soupis prací daného období, což je jejím hlavním znakem oproti kartotékám ostatním. Přitom musí svěst do jediného celku i práce podepsované postupem času různými jmény téhož autora (Hennerová-Pujmanová; Jílek-Oberpfalzer apod.), což se v zásadě řeší už při excerpci volbou jména v záhlaví: většinou jím bude jméno, jehož autor užíval naposled (tedy: Pujmanová, Marie; Jílek-Oberpfalzer, František apod.).

Práce podepsané nerozluštěnými šiframi lze zařadit zvlášť, např. na konec kartotéky za posledního autora nebo do pomocné kartotéky, a to v abecedním seřazení, přičemž shodné šifry z různých časopisů pokládáme za různé a zásadně je nesměšujeme a

neřadíme pouze chronologicky. Je-li třeba podrobnějšího řazení, můžeme užít systému popsaného v kapitole o řazení dešifračních lístků. Práce anonymní, jejichž autor není znám, řadíme nejlíp abecedně podle názvů časopisů a pak chronologicky (tj. podle stránek v časopisu) ve zvláštní pomocné kartotéce. V obou případech ponecháváme ovšem autorské lístky bez záhlaví, které doplníme, podaří-li se nám časem autora zjistit; pak ovšem lístek přeřadíme do kartotéky autorské. Přitom je třeba mít stále na mysli, že se každá změna v dešifraci musí projevit i v kartotéce pseudonymů, šifer a anonymních prací tj. v kartotéce dešifrační.

Lístky zachycující jednotlivé práce téhož autora lze řadit chronologicky veskrze, nebo nejdříve podle druhů a pak chronologicky; nikdy je však neřadíme abecedně podle názvů - abecední řazení prací téhož autora je nevhodné především proto, že mizí jakýkoli logicko-věcný i vývojový vztah mezi jednotlivými pracemi a ovšem i ucelený pohled na dílo takto uspořádané je takřka nemožný (ani pouhé hledání v bibliografii takto uspořádané není nijak usnadněno, protože převážnou většinu názvů prací nezná někdy z paměti ani odborník sdostatek přesně). Pro velké kartotéky, shrnující tvorbu mnoha autorů ve velkých časových úsecích, se nehodí ani řazení rozlišující u každého autora jeho práce nejprve podle literárních druhů; už proto, že charakter tvorby různých autorů je nejrůznější, u jednoho převládá poezie, u druhého drama, u jiného román, u dalšího kritika, u jiného překlady apod.; u jednoho autora se některé druhy prolínají, takže nelze mezi nimi vést jakoukoli hranici, zatímco u jiného je i několik druhů celkem zřetelně

rozlišeno. Řešení nejlogičtější - třídit tvorbu každého autora jinak, podle jejich vlastních specifických potřeb (k čemuž je nutně třeba přihlížet při samostatných personálních bibliografických) - by znamenalo nejednotnost a roztržitost kartotéky v jednotlivých částech a ztížilo by orientaci v ní jako celku. Případá proto pro řazení jednotlivých prací v úvahu chronologie nebo roztržení podle vnějších znaků bibliografických jednotek na práce knižní, předmluvy, časopisecké práce apod. s chronologickým řazením uvnitř jednotlivých skupin.

1. Důsledné chronologické řazení má zdánlivě velkou výhodu v tom, že je s to zachytit sled od jedné práce k druhé jako jeden z předpokladů k vystižení autorova tvůrčího vývoje. Tato výhoda je však do značné míry zdánlivá; předně proto, že chronologie uveřejnění jednotlivých prací se velmi často nekryje s chronologií jejich vzniku (různá tiskárenská výrobní lhůta u měsíčníků a deníků nebo u knih a časopisů apod.; často i autor sám z nejrozmanitějších důvodů otiskuje některé své práce dlouho po jejich vzniku). Ovšem pro otázku objektivního působení díla v literárním procesu zůstává chronologie uveřejnění jednotlivých prací zásadním faktem, a i když ani ji nelze vždy na den přesně zjistit (u knih a nedatovaných čísel časopisů), je třeba věnovat jejímu zjišťování vytrvalou péči; to znamená, že už při excerpce vycházíme z časopiseckých exemplářů s obálkami, popřípadě pomocí referátů nebo narážek v denním tisku zjistíme hranici, kdy už musela být určitá práce uveřejněna.

Protože přesná chronologická řada, v níž by bylo přesně stanoveno místo nedatovaných knih, předmluv apod. mezi pracemi přesně datovanými, především časopiseckými, je prakticky ne-

zjistitelná, je výhodnější přihlížet zprvu pouze k chronologii roční a pod příslušný rok pak řadit

- a) vlastní knihy autorovy,
- b) jeho předmluvy a doslovy ke knihám jiných autorů a jeho práce ve sbornících,
- c) jeho editorskou činnost,
- d) jeho knižní překlady z cizích jazyků,
- e) knižní překlady jeho prací do cizích jazyků,
- f) jeho původní práce časopisecké,
- g) jeho časopisecké překlady z cizích jazyků a
- h) časopisecké překlady jeho prací do cizích jazyků.

Je tu sice opomenuto řazení na díla beletristická a nauková, ale v ročním přehledu by se tím autorova tvorba jen zbytečně atomizovala; nehledě také k tomu, že i zde lze někdy velmi těžko stanovit hranici (např. mezi fejetony žurnalisticko-poučnými a beletristickými u Nerudy, Neumanna aj. nebo mezi uměleckými a žurnalistickými reportážemi např. u Fučíka apod.). Pokud jde o další řazení lístků v jednotlivých oddílech uvedených sub a až e, postačí tu řazení sice bez přesných dat, ale zachovávající skutečné pořadí, v němž jednotlivé práce vycházely. V ročním souhrnu nemohou být tyto oddíly příliš obsáhlé a téměř vždy lze pořadí knih zjistit. Pokud jde o řazení prací časopiseckých (sub f až h), je teprve v těchto oddílech možné chronologické řazení s udáním přesných dat, přičemž práce datované pouze měsícem předřazujeme pracím datovaným přesně na den, nemáme-li ovšem vážný důvod vřadit je jinak, mezi práce přesně datované (např. polemika v denním tisku z 24.5. musí předcházet časopiseckému pokračování v čísle označeném "květen" apod.). Přitom u časopisů přesně datovaných

nebo u časopisů datovaných údajem, že jednotlivá čísla vycházejí např. každého osmého v měsíci, nebo u časopisů uvádějících v nedatovaných číslech, že příští číslo vyjde určitého data, vycházíme z těchto údajů a pokládáme je za závazná, ale zase jen tehdy, nejsou-li v rozporu např. s narážkami v denním tisku nebo v jiných přesně datovaných časopisech. Totéž platí i o přejímání roku vydání z tiráže nebo z titulní strany knihy.

2. Je samozřejmé, že zásady řazení lístků nelze nikdy chápat normativně jako definitivně dané. Vyžaduje-li toho účel kartotéky, lze přikročit k řazení odlišnému, přičemž však jednota uspořádání celé kartotéky musí zůstat neporušena. Tak například nevýhodou právě popsaného roztřídění lístků je na první pohled to, že se knižní dílo autorovo, které bezesporu tvoří záměrně připravovaný celek, rozběhne do celého období autorovy činnosti k jednotlivým rokům publikování. U autorů několika málo knih to celkem nevadí, zato u autorů početného díla to znamená jeho skutečné roztřídění, jemuž by bylo dobře se vyhnout. Lze tedy užít jako prvního dělítky nejdřív třídění podle vnějších znaků prací a roztřídit všechn materiál týkající se každého autora nejprve do jednotlivých skupin uvedených sub a až h, a teprve v jednotlivých skupinách řadit jednotlivé práce chronologicky. Objeví se ovšem nová nevýhoda v tom, že se původní jediná chronologická řada rozpadne na osm paralelních chronologických řad u každého autora. Proto pokládáme zvláště pro veliké kartotéky řazení v jediné chronologické řadě, diferencované teprve v jednotlivých rocích, za základní; rekonstrukce jakékoli skupiny a příprava lístkového materiálu k uspokojení nejrůznějších hledisek uživatelových není ostatně

nijak obtížná ani u materiálu autorů velmi dlouho činných, zvláště je-li kartotéka opatřena vhodnými rozřadovači.

Schéma chronologického řazení

Autor A

Autor B

Autor M: 1870

1885:	a) Původní knihy	}	{	chronologicky v každém oddílu v pořadí vyjití, bez přesných dat
	b) Předmluvy a doslovy ke knihám jiných autorů a práce ve sbornících			
	c) Editorická činnost			
	d) Knižní překlady z cizích jazyků			
	e) Knižní překlady do cizích jazyků			
	f) Původní práce časopisecké	}	{	chronologicky v každém oddílu, s přesnými daty
	g) Časopisecké překlady z cizích jazyků			
	h) Časopisecké překlady do cizích jazyků			

1886

Autor N: 1912

Schéma třídění podle vnějších znaků prací

Autor A

Autor B

- Autor M: a) Původní knihy (chronologicky celé období jeho činnosti 1870 až 1912)
- b) Předmluvy a doslovy ke knihám jiných autorů a práce ve sbornících (chronologicky celé období 1870-1912)
- c) Editorická činnost (chronologicky celé období 1870-1912)
- d) Knižní překlady z cizích jazyků (chronologicky celé období 1870-1912)
- e) Knižní překlady do cizích jazyků (chronologicky celé období 1870-1912)
- f) Původní práce časopisecké (chronologicky celé období 1870-1912)

- g) Časopisecké překlady z cizích jazyků (chronologicky celé období 1870-1912)
- h) Časopisecké překlady do cizích jazyků (chronologicky celé období)

Autor N

Je samozřejmé, že všechny uvedené oddíly a skupiny jak řazení chronologického, tak podle vnějších znaků prací budeme velmi často - vyžádá-li si toho povaha materiálu - třidit ještě dále. V nejčastějším případě půjde o skupiny a, d, e, f, g a h, kde můžeme přistoupit k rozřídění na práce beletristické (s podskupinami pro poezii, prózu a drama) a naukové (s podskupinami např. pro literární kritiku, referáty divadelní, články politické, historické atd.) A toto hledisko - podle vnitřních formových znaků - může být ovšem povýšeno i na hlavní kritérium třídění prací jednotlivých autorů.

Schéma třídění podle vnitřních formových znaků

Autor A

Autor B

Autor M: A. Práce původní

I. Beletrie

1. Knihy

a) Poezie	}	chronologicky celé období jeho činnosti
b) Próza		
c) Drama		

2. Práce časopisecké

a) Poezie	}	chronologicky celé období jeho činnosti
b) Próza		
c) Drama		

II. Práce naukové

1. Knihy

a) Literární kritika	}	chronologicky celé období jeho činnosti atd.
b) Divadelní referáty		
c) Stati politické		

2. Práce časopisecké

a) Literární kritika	}	chronologicky celé období jeho činnosti atd.
b) Divadelní referáty		
c) Stati politické		

- B. Překlady z cizích jazyků (lze třídit obdobně jako práce původní)
C. Překlady do cizích jazyků (lze třídit obdobně jako práce původní)

Autor N

b) Řazení lístků předmětových jmenných

Předmětová jmenná kartotéka obsahuje lístky popisující různé práce o literárních osobnostech, přičemž sjednocuje lístky vážící se k jednotlivým postavám. Rozlišení lístků umožní opět jmenné heslo v záhlaví, které tentokrát obsahuje jméno osobnosti, o níž práce pojednává; tato jména jsou opět řazena abecedně. Představuje-li definitivně uspořádaná autorská kartotéka vlastně úplné bibliografické zpracování celého daného období, takže každá bibliografická jednotka je tu zastoupena aspoň jedním lístkem (včetně lístků zachycujících nedešifrované práce podepsané šiframi nebo vůbec nepodepsané), postihuje kartotéka předmětová jmenná jen část celkové literární tvorby: zaznamenává pouze ty práce, v nichž se pojednávalo o literárních osobnostech - není tu tedy zastoupena například celá oblast beletrie (až snad na práce dedikované literárním osobnostem nebo beletrizované životní osudy některých literárních osobností); zachycuje tedy tato kartotéka převážně materiál literárněvědný, a ani ten ne v úplnosti, protože tu bude chybět velká většina záznamů o teoretických otázkách, pokud se nepojily výslovně k dílu určitého spisovatele.

Abecední řazení podle jmen v záhlaví umožní soustředit materiál o jednotlivých postavách do samostatných částí, přičemž opět materiál o těch osobnostech, které užily během své tvůrčí činnosti několika jmen, je sjednocen na jediném místě, většinou

pod jménem posledním. Materiál týkající se takto jednotlivých osobností, lze pak dále řadit abecedně podle autorů prací nebo chronologicky.

1. Abecední řazení podle autorů prací soustředí sice do určitých celků práce jednoho autora o daném spisovateli, ale nepodá dost názorný předpoklad ke studiu ohlasu díla určité osobnosti, jak se jevílo v dobovém zrcadle kritiky a v literárním procesu vůbec. Pokud jde o určitou výhodu, kterou toto řazení má právě v tom, že soustředí práce jednoho kritika o jedné osobnosti, je to výhoda dost problematická: předně mechanicky vytrhává z díla kritikova jen určité stati, v nichž často ani není podstata jeho vývoje, a izoluje je od jeho díla ostatního, a pokud jde o dílo, jež je předmětem jeho studie, zrcadlí je zas izolovaně v pohledech jednotlivých kritiků bez vzájemné dobové souvislosti mezi nimi, tedy bez souvislosti, která bývá velmi často neobyčejně složitá a jejíž porušení setře samu dramatičnost literárního dění. Přesto však práce pro velikou kartotéku lze pokládat abecední řazení podle autorů prací o jednotlivých osobnostech za účelné, protože umožní celkem snadno připravit hledaný materiál (potřebuje-li např. badatel soupis prací pouze několika kritiků o jedné osobnosti). - Pokud jde o další řazení - tj. o řazení prací jednoho autora o dané osobnosti -, je už zdůvodnitelné pouze řazení chronologické podle let s předřazenými záznamy knih, předmluv, doslovů a edičních poznámek kritických vydání a statí ve sbornících před pracemi časopi-seckými, nebo roztrídění materiálu do těchto skupin a teprve v nich uspořádání chronologické (s nevýhodou, že jedna chronologická řada se rozpadla na tři).

2. Chronologické řazení lístkového materiálu zachycující-

ho práce o určité literární osobnosti zrcadlí věrně ohlas díla studované osobnosti v literárním procesu, a je tedy z literárněvědného stanoviska opodstatněnější než právě probrané řazení abecední podle autorů prací. I zde lze příslušný materiál třídit v jediné chronologické řadě podle let s předřazením záznamů knih, předmluv, doslovů a edičních poznámek ke kritickým vydáním a statí ve sbornících před pracemi časopiseckými v úty v jednom roce nebo ve třech chronologických řadách podle těchto skupin.

Schéma chronologického řazení lístků předmětových jmenných

I.

Osobnost A
Osobnost B

Osobnost M: 1870

1879: a) Knihy
b) Předmluvy, doslovy, ediční poznámky a práce ve sbornících
c) Práce časopisecké -

{ chronologicky v každém oddílu v pořadí vyjití, bez přesných dat
{ chronologicky, s přesnými daty

1880

1963

Osobnost N

Osobnost Z

II.

Osobnost A
Osobnost B

Osobnost M: a) knihy (chronologicky celé období 1870-1963)
b) Předmluvy, doslovy, ediční poznámky ke kritickým vydáním a práce ve sbornících (1870-1963)
c) Práce časopisecké (1870-1963)

Osobnost N

Osobnost Z

Schéma abecedního řazení lístků předmětových jmenných

podle autorů prací.

I.

Osobnost A
Osobnost B

Osobnost M: Autor A: 1910: a) Knihy

b) Předmluvy, doslovy, ediční poznámky ke kritickým vydáním a práce ve sbornících
c) Práce časopisecké -

{ chronologicky v každém oddílu, bez přesných dat
{ chronologicky, s přesnými daty

1911

1936

Autor B: 1870

1910

Autor C: 1920

1963

Autor Z

Osobnost N

Osobnost Z

II.

Osobnost A
Osobnost B

Osobnost M: Autor A: a) Knihy (chronologicky celé období 1870-1963)
b) Předmluvy, doslovy, ediční poznámky ke kritickým vydáním a práce ve sbornících (1870-1963)
c) Práce časopisecké (1870-1963)

Autor B

•

Autor Z

Osobnost N

•

Osobnost Z

c) Řazení lístků předmětových věcných

Předmětová věcná kartotéka obsahuje jen lístky zachycující práci literárněvědné, a to jen pokud se zabývají otázkami teoretickými a z prací literárněhistorických ty, které se netýkají pouze jednotlivců spisovatelů, nýbrž celých skupin, generací, směrů, období apod. Podle toho se také kartotéka rozděluje na dvě hlavní části - teoretickou a literárněhistorickou.

Předmětová věcná kartotéka může mít několikero podobu. Může být uspořádána abecedně podle hesel daných předem heslářem sledujícím určité otázky. Nejdůležitější je však uspořádání systematické, sledující logické třídění literární vědy a vyčerpávající všechny oblasti i problémy literární vědy. Kartotéka se tak v obou svých částech rozčlení na četné skupiny, jejichž jednotlivé záznamy budou opět řazeny buď abecedně podle autorů prací (a to zase nejlépe v podskupinách a) knihy, b) předmluvy, doslovy a práce ve sbornících a c) práce časopisecké - bez zvláštního dělení na práce původní a práce přeložené), nebo chronologicky podle let s předřazením záznamů knih, předmluv, doslovů a prací ve sbornících před práce časopisecké v jednotlivých ročnících (i zde bez zvláštního dělení na práce původní a přeložené). Zatímto abecední řazení podle autorů v jednotlivých oddílech dává kartotéce ráz seznamu, je i zde výhodou chronologického řazení shoda s vývojovým postupem, v němž byly jednotlivé otázky v

literárním procesu probírány a diskutovány. Proto také není nijak účelné ani vylučování prací přeložených, protože právě v oblasti teoretických prací je souvislost původních prací s pracemi přeloženými většinou velmi těsná.

Systematické třídění předmětové věcné kartotéky bude také závislé na tom, z hlediska které národní literatury je kartotéka budována. Návrh třídění, který tu podáme, vychází z potřeb bohemistiky.

Schéma systematického třídění lístků předmětových věcných

I Práce teoretické

1. Estetická problematika (obecné práce o umění, specifická literatury, vztah literatury k ostatním uměním apod.)
2. Teorie literatury:
 - A. Otázky obecné
 - B. Otázky společenské (ohlas literárního díla, jeho vztah ke společnosti apod.)
 - C. Otázky estetické (vztah literárního díla ke skutečnosti)
 - D. Otázky literárního vývoje (periodizace, ulce osobnosti, generace, školy apod.)
 - E. Otázky poetiky
 - a) všeobecné
 - b) strukturní, jazyková a sémantická problematika literárního díla
 - c) problematika literárních druhů
 - α) obecné
 - β) poezie
 - γ) próza
 - δ) drama (v tom rozhlasová hra a filmový a televizní scénář)
 - ε) satira
 - ς) literatura pro mládež
 - d) problematika vztahů literárního díla k okrajovým žánrům a k lidové slovesnosti
 - e) teorie překladu
 - F. Otázky textologie
 - G. Metodologie, vývoj a organizace literární vědy (literárněhistorické metody, otázky literární kritiky, teoretické otázky komparatistiky; literárněvědné sjezdy apod.)
 - H. Otázky bibliografie, archivnictví, knihovny aj.

II. Práce literárněhistorické (bohemistika)

1. Práce týkající se české literatury samotné
 - A. v celém období jejího vývoje
 - B. v jednotlivých obdobích:
 - a) starší literatura
 - e) období písemnictví staroslověnského a latinského
 - g) česky psaná literatura 14. století
 - y) literatura období husitského
 - f) literatura od 70. let 16. století do 20. let 17. století
 - z) literatura v období protireformace
 - b) Novější literatura
 - α) období obrozenecké
 - Δ) 2. polovina 19. století
 - γ) období 1895-1945
 - δ) období současné
2. Práce týkající se literatury pro mládež
3. Práce týkající se konkrétních vztahů české literatury k okrajovým žánrům a k lidové slovesnosti
4. Práce týkající se konkrétních vztahů české literatury k literatuře slovenské
5. Práce týkající se konkrétních vztahů české literatury k literaturám cizím:
 - A. slovanským
 - B. neslovanským
6. Práce o různých tématech a motivech v české literatuře

III. Práce bibliografické

1. Bibliografie různých období
2. Personální bibliografie a bibliografie jednotlivých děl
3. Soupisy časopisů
4. Bibliografie bibliografií

V oddíle II se příslušné literatury člení obdobně jako literatura česká, ovšem s přihlédnutím k specifickým periodizačním zvláštnostem ve skupině I.B.

Je samozřejmé, že jednotlivé skupiny a podskupiny lze v případě potřeby - při značném množství materiálu - dále diferencovat. Lístky v konečných podskupinách pak řadíme buď abecedně podle autorů prací, nebo chronologicky podle let, opět s předřazením knih, předmluv, doslovů a prací ve sbornících před pracemi časopiseckými v jednotlivých rocích. Je-li systém třídění dostatečně diferencován až na zcela úzké otázky, je výhodnější

opět řazení chronologické, protože podává věrný obraz toho, jak se zájem o jednotlivé problémy teoretické nebo jednotlivé jevy literárněhistorické projevoval i jak se jejich studium prohlubovalo a rozlišovalo.

Při budování předmětové věcné kartotéky systematicky utříděné, má-li být úplná, bude lépe, nebudeme-li vycházet pouze z materiálu získaného původní všeobecnou excerpací (tj. lístků autorských, předmětových jmenných a předmětových věcných současně), nýbrž projdeme-li znovu celou autorskou kartotéku, v níž nás jednak názvy prací, ale hlavně řádně vypracované anotace přivedou k doplnění předmětových věcných lístků podle již vypracovaných hesel systematického třídění. Dosáhneme tím toho, že v systému skutečně nebudou chybět podstatné práce jak daného období, tak týkající se nejruznějších teoretických otázek nebo historických období.

d) Řazení lístků dešifračních

Řazením dešifračních lístků vznikne kartotéka šifer a pseudonymů, jakýsi základ slovníku šifer a pseudonymů. U dešifrovaných šifer a pseudonymů stačí vřazovat do kartotéky pouze první dešifrační lístek dané šifry nebo pseudonymu z každého ročníku časopisu. Dostaneme tak dostatečný přehled o tom, kde a kdy bylo šifry nebo pseudonymu použito. Jen u nedešifrovaných případů vřazujeme do kartotéky všechny dešifrační lístky téže šifry, jak se vyskytly v ročníku, protože z konfrontace všech případů lze často usuzovat na autora, nehledě k tomu, že při pozdější dešifraci v určitém případě lze snadno a úplně doplnit dešifraci na příslušné autorské lístky. (Po dodatečném zjištění autora šifry nebo pseudonymu vyřadíme ovšem z kartotéky přebytečné de-

šifrační lístky, aby zůstaly opět pouze lístky označující první případ výskytu šifry nebo pseudonymu v ročníku).

Dešifrační lístky řadíme abecedně podle záhlaví, aniž rozlišujeme mezi šiframi a pseudonymy. Šifry shodné co do písmen řadíme podle těchto zásad:

1. Šifry skládající se z písmen malé abecedy řadíme před šifry tvořené písmeny velké i malé abecedy a ty zas před šifry utvořené pouze z velkých písmen (tedy ad, aD, Ad, AD).

2. Šifry utvořené z písmen a opatřené různými znaménky (tečkami, pomlčkami atd.) řadíme abecedně, a to tak, jako by znaménka byla pokračováním abecedy za písmenem Z, přičemž je lze označit číslicemi podle této tabulky:

Mezera (jen mezi písmeny, nikoli před znaménkem a po něm)	1
- (pomlka i rozdělovací znaménko)	2
+ (plus i značka úmrtí)	3
:	4
x	5
/ (zlomková čára i závorka)	6
=	7
.	8
!	9
?	10
" (uvozovka dole i nahoře)	11

Přitom pro hrubé řazení šifer jsou ovšem rozhodující skutečná písmena šifry (takže kp řadíme dříve než k-pa apod.). Teprve máme-li utříditi větší počet variant téže šifry (to znamená, jejíž písmena tvoří stále totéž "slovo"), variant obměňovaných pouze znaménky, použijeme této tabulky a při řazení postupujeme takto:

Jednotlivé varianty roztrídíme do skupin

- jen s malými písmeny,
- s jedním velkým písmenem,
- se dvěma velkými písmeny atd. až
- se samými velkými písmeny.

Pro zjištění pořadí uvnitř těchto skupin vycházíme z přepisů šifry, v němž jsou znaménka nahrazena číslicemi ve funkci dalších písmen za koncem abecedy. Dojde-li v některé ze skupin, v nichž se střídají velká písmena s malými, k rovnosti mezi variantami (např. u -vH.- a -Vh.-), řadíme dříve ty šifry, jejichž malá písmena jsou blíže počátku šifry.

Příklad postupu řazení šifer složených z týchž písmen

Máme seřadit šifry:

aský	+As-Ký
aský.	As + Ký
aský-	-aský-
aský+	=aský
-aský	=aský=
.aský	"aský"
.a-ský	"A.Ský."
a ský	AaKý
A ský	a x s x ký
A Ský	a + ský
as.ký.	a! + ský!
As.Ký.	as:ký
As Ký	a/ský
A. Ský	+ aský
/as ký/	A x S - ký
Aský.	aský
Aský!	ASKý!

a) Začínáme se skupinou šifer s malými písmeny:
(v jednotlivých rubrikách postupujeme ve směru svislém)

Šifry	Přepis	Pořadí	Definitivní uspořádání
aský	a s k ý	1	1 aský
aský.	a s k ý 8	4	2 aský.
aský-	a s k ý 2	2	3 aský-
aský+	a s k ý J J	3	4 aský+
-aský	2 a s k ý	13	5 -aský
.aský	8 a s k ý	19	6 .aský
.a-ský	8 a 2 s k ý	20	7 .a-ský
as. ký.	a s 8 k ý 8	7	8 as. ký.
a ský	a l s k ý	8	9 a ský
/as ký/	6 a s l k ý 6	16	10 /as ký/
-aský-	2 a s k ý 2	14	11 -aský-
=aský	7 a s k ý	17	12 =aský
=aský=	7 a s k ý 7	18	13 =aský=
"aský"	11 a s k ý 11	21	14 "aský"
a x s x ký	a 5 s 5 k ý	10	15 a x s x ký
a + ský	a J s k ý	9	16 a + ský
a! + ský!	a 9 J s k ý 9	12	17 a! + ský!
as: ký	a e 4 k ý	6	18 as: ký
a/ský	a 6 s k ý	11	19 a/ský
as ký	a s l k ý	5	20 as ký
+aský!	3 a s k ý 9	15	21 +aský!

Při určování definitivního pořadí jsme vycházeli z přepisu šifer, a to tak, že jsme nejdřív srovnali znaky v prvním sloupci od a do ll; kde nestačil stanovit pořadí první sloupec, použili jsme sloupce druhého, pak třetího atd.

b) Pokračujeme řazením šifer s jedním velkým písmenem:

Šifry	Přepis	Pořadí	Definitivní uspořádání
A ský	A l s k ý	5	1 aský
Aský	A s k ý 9	2	2 Aský
Aský!	A s k ý 9	3	3 Aský!
As + ký	A s J k ý	4	4 As + ký
aský	a s k ý	1	5 A ský

Při vyhodnocování přepisu nastala rovnost mezi šiframi Aský a aský: předřadujeme aský, protože malá písmena této šifry jsou blíže počátku šifry.

c) Končíme skupinou šifer se dvěma velkými písmeny:

Šifry	Přepis	Pořadí	Definitivní uspořádání
A Ský	A l S k ý	6	1 ASKý
As. Ký.	A s 8 k ý 8	5	2 ASKý
As Ký	A s l K ý 8	3	3 AS Ký
A. Ský.	A 8 S k ý 8	8	4 AS + Ký
As + Ký	A s 3 K ý 8	4	5 AS. Ký.
+As-Ký	3 A s 2 K ý	9	6 A Ský
"A. Ský."	11 A 8 S k ý 8 11	10	7 A x S-ký
Aský	A s K ý	1	8 A. Ský.
A x S-ký	A 5 S 2 k ý	7	9 +As-Ký
ASKý	A S k ý	2	10 "A. Ský."

Obdobně by se zpracovala i skupina šifer se 3 velkými písmeny, pak se 4 atd., až bychom skončili skupinou šifer se samými velkými písmeny, vyhodnocenou stejným způsobem jako u skupiny šifer se samými malými písmeny (sub a).

Ve skutečnosti se takto komplikované případy vyskytnou zřídka; většinou budeme řadit jen několik málo variant, což nebude zvlášť obtížné. Pro hledání pak v takto uspořádané kartotéce si postačí uvědomit nejprve skupinu a pro jednotlivé skupiny si pamatovat, že šifry bez znamének předcházejí šifram se znaménky uvnitř a na konci a ty že opět předcházejí šifram počínajícím znaménky.

Dešifrační lístky na šifry utvořené z abecedy jiné než latinské (např. řecké, z azbuky apod.) se řadí za dešifrační lístky šifer psaných latinkou do samostatných oddílů, a to podle týchž zásad a podle pořádku příslušné abecedy.

Do dalšího samostatného oddílu řadíme dešifrační lístky, které mají v záhlaví pouhá znaménka bez písmen a různé obrázkové signonymy (hvězdičky, trojúhelníky, značky zvěrokruhu apod.), a to bez předem stanoveného pořadí; pouze se snažíme uchovat pohromadě signonymy téhož typu (...; --, ---; *, **, * * *).

Řazení, které jsme právě nastínili, se zdá sice složité, ale jeho důsledné provedení nám zaručí, že se ani mezi sebesložitějšími variantami neobjeví táž šifra na dvou místech. Jediná a naprosto stejná šifra může ovšem patřit dvěma i více autorům; v tomto případě jdou za sebou nejprve lístky toho autora, který dané varianty šifry nejdříve použil, a to ze všech příslušných časopisů a ročníků (nejlépe abecedně podle časopisů a uvnitř téhož časopisu chronologicky), potom autora druhého atd.; použili-li dva autoři téže šifry současně, řadíme dříve šifry autora, který abecedně předchází, a jde-li i o stejná jména, rozlišíme je podle časopisů, do nichž přispívali.

Zbývá ještě učinit zmínku o řazení dešifračních lístků na práce anonymní. Zde je situace podstatně jednodušší, protože záhlaví těchto lístků obsahuje názvy prací, a lze je tedy řadit abecedně. Při shodě názvů je ovšem třeba přihlídnout i k abecednímu pořadí časopisů, v nichž se tyto práce vyskytly, a tak je rozlišit.

..-

Znovu opakujeme, že všechna schémata, která jsme v tomto oddíle o řazení lístků všech druhů uvedli, nelze chápat jako dogmatické normativní vzory. Rovněž v nich nelze vidět hierarchické celky ve smyslu hodnotícím. A zvláště je třeba mít na mysli, že šlo o třídění v kartotékách, které nelze vždy beze změny převzít pro bibliografie určené k publikaci, kdy musí jeho konečnou podobu vždy ovlivnit a upravit povaha konkrétního materiálu a cíl bibliografie mnohem specifičtější, než je tomu v povšechných kartotékách.

3. Vlastní redakce speciální bibliografie

Seřazením v kartotékách je ukončen a uskutečněn jeden druh redakčního postupu. Protože však v kartotékách shromažďujeme především široký materiál jak co do obsahu, tak co do časového rozmezí, přičemž nepředpokládáme uveřejnění všeho seřazeného materiálu tiskem přesně v té podobě, v jaké je v kartotékách, bude se třeba zamyslet nad dalším druhem redakčního postupu, nad vlastní redakcí speciálních literárněvědných bibliografií pro definitivní zveřejnění tiskem.

Tedy bude ještě mnohem obtížnější stanovit definitivní redakční pokyny předem. Proto ještě víc než dříve bude smyslem těchto poznámek vést bibliografa k odpovědnému myšlení nad bibliografickým materiálem a cílem dané bibliografie, k myšlení vycházejícímu z literárněvědné analýzy materiálu a z rozlišení jeho specifických vlastností, k myšlení, které předem odmítne jakákoli ustrnulá schémata z analogií, která právě u bibliografie svádějí ke zcela mechanickému opakování.

K redakční práci můžeme ovšem přistoupit až po všech náležitých kontrolách, kdy si jeme naprosto jisti, že máme příslušné záznamy shromážděny v patřičné úplnosti a že jednotlivé údaje jsou přesné. Přitom musíme použít jako kontrolního prostředku všech dosavadních bibliografií a bibliografických pomůcek, v nichž je naše téma nějak zachyceno, a všechny zjištěné rozpory odstranit srovnáním přímo s materiálem. Teprve pak můžeme přistoupit k vlastní redakční práci.

Hlavní obecnou zásadu musíme mít stále na paměti: způsob uspořádání musí optimálně vyhovovat ve dvou směrech - jednak musí vycházet z konkrétního bibliografického materiálu samého, a

tedy definitivní rozhodnutí o podobě bibliografie může padnout až po seznámení se s materiálem, jednak musí co nejúplněji, nejúčelněji a nejpřehledněji uspokojit zcela určitý cíl, daný potřebou literární vědy právě vzhledem k tomuto materiálu. Z obou těchto prvků však musí vycházet nejen způsob uspořádání bibliografie, nýbrž i konečná podoba jednotlivých záznamů, přičemž často jedno ovlivní druhé.

Především bude změněna grafická úprava záznamu proti záznamu pro kartotéku; přitom musí bibliograf počítat s nejrůznějšími možnostmi jak druhů písma, tak odstavcování, což zpřehlední jeho práci a umožní orientaci podle nejrůznějších hledisek zároveň. Také rozvržení jednotlivých částí záznamu lze účelně využít (tak například ve vydané Neumannově bibliografii má zvláštní vyznačení názvu časopisů umožnit snadné shromáždění materiálu z téhož časopisu, což zvláště ocení editor jeho sebraných spisů nebo uživatel hledající určitou práci, na jejíž název si nevzpomíná, ale o níž ví, že vyšla v určitém časopisu). Vůbec grafickou úpravu nesmí bibliograf podceňovat a přenechat jí technickému redaktorovi; v každém zvláštním případě ji musí zvláště promyslet přímo ve vztahu k materiálu a účelu bibliografie.

Proti kartotéčnickému záznamu dojde dále ke změnám ve vlastním bibliografickém záznamu. Tak například při chronologickém uspořádání podle let, není třeba opakovat letopočet ročníku, na druhé straně je však výhodné uvádět příslušné roky v živých záhlavích. U personálních bibliografií mizí ovšem i jméno autora v první části záznamu, ale podepsal-li autor práci jiným způsobem než svým plným jménem, je to třeba na patřičném místě, nejlépe na konci bibliografického záznamu, zaznamenat. Podobně mizí i

záhlaví, jehož funkci přejímá název příslušného oddílu, do něhož jsou záznamy vřazeny. Vůbec každý zbytečně opakovaný údaj znepřehledňuje, ba zkresluje bibliografii a je jí stejně na závalu jako údaj chybějící.

Redakční zpracování speciální bibliografie zásadně ovlivní také podobu záznamu předmluv, doslovů a statí ve sbornících. Pro uspořádání v kartotéce stačilo vyhotovit všechny příslušné autorské lístky týkající se téže knihy stejně a rozlišit je pouze v záhlaví příslušným jménem. V personální bibliografii, kdy nás však zajímá pouze jediný autor, například autor doslovu, bude vlastní bibliografický záznam přizpůsoben záznamu práce časopisecké; například pro bibliografii F.X. Šaldy budou záznamy jeho předmluv vypadat takto:

Předmluva v knize O. Levý: Alfred de Vigny. Literární studie. Praha, A. Srdce [1929]. Str. I-V.

Henri Bremond. Předmluva v knize H. Bremond: Čistá poezie. Z fr. přel. Ladislav Kratochvíl. (Ars, sv.16). Praha, Orbis 1935. Str. 7-19.

Obdobně pro bibliografii Karla Poláka bude mít záznam jeho studie ze sborníku O českou literární kritiku (viz vzor na str.41) tuto podobu:

F.V. Krejčí, typ kritika socialistického. Studie ve sborníku O českou literární kritiku. Vůdčí zjevy kritiky let devadesátých. (Ars, II.řada - literárněhistorické studie). Praha, Orbis 1940. Str. 68-92.

Podobně by byl upraven i bibliografický záznam, ovšem s uvedením autortví K. Poláka na začátku, i pro soupis literatury o F.V. Krejčím. V případě potřeby je možno také doplnit záznam podrobnější anotací.

Všimněme si dále, v kterém směru ovlivňuje redakci bibliografie materiál, který má být redakčně uspořádán.

Je samozřejmé, že jiné zpracování si především vyžádá bibliografický materiál jediného autora (tedy bibliografie personální se svou různou povahou i s různými cíli od autora k autorovi) na rozdíl od bibliografie třeba určitého období. I když v obou případech bude základním prvkem řazení záznamů chronologie, je na první pohled zřejmé, že způsob rozřídění materiálu bude zásadně rozdílný. Při personální bibliografii se budeme ptát, na kolik chronologických řad je účelné rozčlenit materiál toho či onoho autora; aniž by byla porušena jednota a vývoj jeho díla, které musí bibliografie odrazit a předvést v náležitých vztazích (beletrie - literatura nauková; knižní dílo - dílo uložené do časopisů; próza - poezie apod.). Naproti tomu bibliografie určitého období musí z charakteru materiálu rozhodnout zásadní otázku, má-li zpracovat materiál daného období jako celek obrazy literární proces v jednotlivých žánrech (poezie, próza, drama, teorie, kritika, literární historie), nebo podat soubor personálních bibliografií autorů, tvořících v daném období, popřípadě personální soupisy literatury z daného období o osobnostech, které v něm byly předmětem zkoumání literární kritiky a literární vědy vůbec.

Přitom se i hlediska uspořádání mohou dost podstatně lišit i uvnitř jediného druhu bibliografie, například bibliografie personální: Není například účelné v bibliografii Fučíkové vychleňovat jeho celkem nečetné povídky a epigramy z řady jeho statí literárních a politických, s nimiž tvoří bezesporu jednotu danou jeho živým usilováním sociálním a politickým, zatímco u

jiného autora bude rozdělení na tyto jednotlivé žánry účelné a nutné. A zvláště bibliografie určitého období může být vzhledem k povaze materiálu zpracována různě, podle toho, bude-li podávat jen práce beletristické nebo jen práce literárněvědné, nebo obojí.

Zároveň se musí pro všechny druhy bibliografií zásadně a přitom často odlišně řešit otázka, kam klást základní úplný záznam a kam odkazy na tento záznam, protože není účelné klást též záznam na několik míst; že neapravné umístění záznamu nejen mate, nýbrž přímo ztěžuje orientaci a zkresluje pohled na dílo jako celek, není snad třeba zdůrazňovat. Například zatímco v personální bibliografii Fučíkové bude tedy účelné vřadit epigramy do jedné chronologické řady s ostatními jeho časopiseckými pracemi a jejich žánrovou odlišností vyřešit technickou podobou záznamu, třeba graficky, a příslušný oddíl epigramů nahradit rejstříkem s pouhými odkazy, bude naproti tomu u Machara účelné řadit četné jeho epigramy do samostatné skupiny, a pokud se týkají literární tematiky, pořizovat k nim na příslušném místě ve skupině literárněkritických prací odkazy. Kdybychom postupovali v obou případech stejně, zkreslili bychom buď pohled na členitost díla Macharova, v němž mají epigramy důležité místo, nebo bychom zbytečně atomizovali jednotu díla Fučíkova, v němž hrstka epigramů útočí týmž směrem, společně s jeho pracemi politickými i literárními a v těsném sepětí s nimi.

Že nastane situace ještě složitější u bibliografie určitého období, zvláště celkové, tj. shromažďující beletrii, práce teoretické, literárněhistorické a kritické, není snad třeba zvlášť zdůrazňovat. Zde musí bibliograf, má-li být jeho práce něčím víc než pouhým mechanickým seznamem, citlivě rozhodovat

(zvláště u prací pomeznych), kam patří základní záznam a kam odkaz.

Pokud jde o ovlivnění podoby bibliografie jejím cílem, je situace zvláště obtížná, protože cíle bibliografie mohou být nejrůznější, často velmi složité a diferencované v celou řadu cílů dílčích a nelze je chápat bez vztahu k danému materiálu. Tak mají své specifické cíle bibliografie personální i bibliografie celých období, jež si už samy vynucují zvláštní způsob zpracování, modifikovaný zcela určitými hledisky. Je-li cílem bibliografie představit dílo určitého autora, musí toto dílo zaznamenat nejen v nejdůležitější podobě, ale musí umožnit v něm i orientaci z nejrůznějších aspektů (formálních, časových, tematických aj.). Jestliže tedy povaha materiálu a cíl personální bibliografie určily uspořádání bibliografie, musí ještě vymezit i potřebu vhodných rejstříků, které zpřístupňují dílo po nejrůznějších stránkách; o druhých rejstříků a jejich údajích promluvíme stručně v závěru.

Cíl bibliografie určí dále i heuristický postup bibliografa: zatímco bibliograf určitého období bude pátrat po zapadlých tiscích a časopisech určitého období, bude se sestavovatel personální bibliografie pídit, často na základě korespondencí, biografií, autobiografií apod. nejen po časopisech, do nichž jeho autor mohl přispívat, ale i po autorství jeho prací nepodepsaných nebo podepsaných pseudonymem, přičemž mu bude často dobrou pomůckou bibliografie obecná. Ta jej může přivést na stopu tam, kde by ho jinak pátrat ani nenapadlo (například v odlehlých regionálních časopisech nebo ve vědeckých časopisech nejvzdálenějších oborů - práce o Karlu Čapkovi v Časopisu českých lékařů

apod.). Tyto a všechny ostatní heuristické postupy nejsou ovšem vlastní redakci, ale redakce v nich musí mít jasno, když uvažuje o úplnosti bibliografie. S tím souvisí i zvláště obtížná, ale i důležitá otázka stanovení a uvádění prací pochybného autorství, dubií, především zase u bibliografií personálních; je to opět příklad, kdy bibliograf musí být důvěrně obeznámen s literárněvědnou problematikou svého předmětu, neboť postupy ryze bibliografické ho tu nechávají v koncích.

Konečně vlastní a nejdůležitější prvek, jímž cíl bibliografie ovlivňuje její podobu a s nímž musí redakce nutně počítat, tkví v rozdílu mezi bibliografií vědeckou a populární, většinou doporučující. Rozdílný charakter se projeví hlavně ve výběru prací a v podobě anotace. Zatímco vědecké bibliografii půjde o relativní úplnost závažných prací, byť rozsahem sebedrobnějších (odmítne například pouze bezvýznamné poznámky - absolutní úplnost je stejně iluzorní a nelze ji vyžadovat v úrovni kvantitativní, nýbrž kvalitativní, jako úplnost všeho podstatného), bibliografie doporučující vybere i z těchto závažných prací jen práce toho zaměření, jež hodlá doporučovat. A zatímco anotace vědecké bibliografie budou převážně popisné a analytické, bude se v anotacích bibliografie doporučující projevovat vztah k uživateli laickovi, budou tedy převážně vysvětlující. Při této příležitosti bude třeba říci i několik slov k otázce, jak bibliografie hodnotí.

Především to naprosto neznamená, že bibliografie známkuje zachycované práce v anotacích; podrobné a zásadní zhodnocení práce může podat jen kritik v řádně zdůvodněné recenzi, a nikdy bibliograf v anotaci, i když by chtěl přejmout výsledné hodnocení recenzentovo. Hodnotící přístup bibliografa se ve vědecké bib-

liografii projevuje především v jeho kritickém a poučeném vztahu k materiálu, z něhož v y b í r á (a vybírá nutně, i když usiluje o tzv. úplnost), v jeho vztahu k uspořádání materiálu a v podrobnosti a přesnosti tezí, pokud je zachycuje v analytické anotaci, popřípadě i ve vymezení rozsahu tématu práce v anotaci popisné. Hodnocení v užším slova smyslu lze připustit pouze u bibliografie doporučující, směřující k určitému úzkému cíli a vzhledem k němu přejímající soud o dané práci, vyslovený a dokázaný současnou literární vědou a kritikou. Úkolem bibliografa však v žádném případě není hodnotit literární produkci; tu má jen podat a utřídit tak, aby poskytla badateli informace, které by ho mohly zajímat. Proto zejména anotaci musí bibliograf vypracovat výstižně, vyvarovat se nic neříkajícím klišé, mnohohlavně se neopakovat ani nevnučovat uživateli jakékoli označování práce, o níž mu mnohem víc prozradí způsob kladení otázek a jejich řešení ve výsledných tezích. Ostatně není úkolem bibliografie, byť sebelépe anotované, nahradit badateli přímé poznání.

S otázkou hodnocení úzce souvisí otázka vypuštění záznamů o pracích z nějakého důvodu nežádoucích. Marxisticky pojetá bibliografie nepotřebuje nic zamlčovat, a proto nevypustí ze svého soupisu ani práce vysloveně protimarxistické, vyhovují-li jinak kritériím, podle nichž je bibliografie sestavována. Jejich světonázorové hledisko odhalí anotace. I tyto práce mohou být marxistickému badateli často materiálovým zdrojem, řeší-li speciální problémy, které byly dosud doménou prací nemarxistických, nebo chce-li právě tyto práce hodnotit, vyvracet apod. Vždyť vědeckou bibliografii nelze pokládat za propagační mate-

riál a jednotlivé bibliografické záznamy za doporučování idejí zaznamenaných prací.

Nutným doplňkem každé bibliografie jsou rejstříky; rozhodnout, které rejstříky zpracovat a co v nich uvádět, je závěrečným úkolem redakční práce bibliografa. Ani rejstříky by neměl bibliograf zpracovávat mechanicky. V rejstřík b. se měl v častých případech přeměnit nezbytný s o u p i s e x c e r p o v a n ý c h č a s o p i s ů, protože číselné odkazy usnadní vyhledat práce z téhož časopisu (zvláště u bibliografií personálních), naproti tomu soupis excerpovaných časopisů by měl uvádět i ty časopisy, které byly k danému účelu prohlédnuty, ale příslušný materiál se v nich nevyskytl. Také s o u p i s š i f e r, p s e u d o n y m ů a a n o n y m n í c h prací by se měl změnit v rejstřík s příslušnými odkazy. Běžný r e j s t ř í k n á z v o v ý, naprosto nutný u soupisu beletrie, nemusí obsahovat tituly těch prací kritických, politických a historických, v nichž se vyskytuje jméno osobní (v tom případě se totiž hledaný záznam najde pohodlně podle tohoto jména v rejstříku předmětovém osobním - ostatně řazení názvů typu O Zdeňku Nejedlém, Zdeňku Nejedlému apod. abecedně podle prvního písmene by byl holý formalismus). Podobně není třeba uvádět všechny názvy v doslovném znění u drobných prací majících charakter rubriky, ale čas od času různě obměňované, takže v abecedním řazení by se rozptýlily po celém rejstříku a hledání by takřka znemožnilo, protože přesné názvy tohoto typu si nikdo nepamatuje (například Od redakce, Z redakce apod.); v tomto případě je výhodnější zavést v názvovém rejstříku samostatné skupiny pro ankety, prohlášení, rubriky atd. Konečně

jsou zvláště důležité - u soupisů zachycujících studie a práce literárněvědné a kritické - r e j s t ř í k a u t o r s k ý (především u bibliografií větších období, kde jsou záznamy roztrženy systematicky nebo podle osobností, o nichž pojednávají) a p ř e d m ě t o v ý o s o b n í (především u bibliografií autorů prací kritických apod.). Zvláštnosti jednotlivých bibliografií si ovšem mohou vyžádat řadu dalších r e j s t ř í k ů p ř e d m ě t o v ý c h v ě c n ý c h, s y s t e m a t i c k ý c h apod., jejichž potřebu, podobu a funkci musí citlivá redakce rozeznat a určit.

Rejstříky jsou klíčem k bibliografii, jejichž uspořádáním dovršila uvědomělá redakce bibliografii a učinila ji schopnou podat snadno a rychle spolehlivé informace nejrůznějšího typu. Proto je nutné, aby rejstříky byly přesné a bez mezer a informace všeho druhu podávaly v největší možné úplnosti. Kromě toho, jsou-li pořizeny včas, mohou opravit nežádoucí chyby ve vlastní bibliografii (chyby ve jménech, které přešly do záznamů přímo z popisovaného materiálu, vyplynou při slučování excerpovaných jmen, např. pro autorský rejstřík apod.).

Pojednáním o redakci speciálních literárněvědných bibliografií uzavíráme tuto příručku, která si vedle stanovení účelné podoby bibliografického záznamu kladla za úkol upozornit na některé problémy, které se vyskytnou nad bibliografickým materiálem. Nemohla a nechtěla vyčerpat všechny druhy speciálních bibliografií, jejichž potřebu literární věda kdy pocítí, ani všechny problémy, s nimiž se bibliograf při své práci setká. Nemluvili jsme například o soupisu literárních časopisů, o soupisu pseudonymů, o soupisu všech vydání zvláště významných děl apod. Přesto se do-

mníváme, že každému, kdo by se chtěl i těmito úkoly zabývat, poskytne tato příručka podněty aspoň v tom, jak se nad takovou prací zamyslet, v jakých souvislostech ji chápat a jak zdánlivě jednoduchý materiál vidět členitě s celou řadou jeho dílčích zvláštností.

Rovněž jsme se tu nezabývali moderními mechanizačními prostředky, jejichž význam je už dnes i pro bibliografii společenských věd zřejmý, ať jde o pouhé využití okrajových děrných štítků, nebo strojových děrných štítků pro samočinné počítače. Přesto výklad zde podaný není archaismem a archaismem dlouho nebude. Přesná a účelná technika záznamu, jak jsme se ji tu snažili vyložit, a soubor materiálu, který takto shromáždíme, zůstávají nadále předpokladem pro možnost dalšího zpracování; i sebedokonalejšímu transistorovému počítači je třeba dodat základní fond jeho "paměti" a ten budeme mít v době a jednotně zpracované excerpce připraven. A pokud jde o redakci materiálu, nad ní se vždycky bude muset zamýšlet odborník s bibliografem (a ovšem s matematikem), protože program pro stroj musí vypracovat zase jen oni.

Uvažovat o těchto dalších problémech už příručka nehodlá. Spokojuje se s tím, že vyložila tradiční postupy tak, aby bylo zřejmé, co je na nich užitečné i dnes, a i když nejsou jednou provždy dané, že jsou přece s to, bude-li jich tvořivě užito, připravovat vývoj i zvyšovat úroveň bibliografie literární vědy.

--

REJSTŘÍK

- abecedy cizí (řazení) 91
 ankety 84, 103
 anonymní příspěvky 15, 21,
 28, 33, 35-36, 75, 82, 103
 anotace 14, 27, 28, 29, 32,
 35, 38, 48-52, 63, 65, 69,
 97, 101-102, 103
 anotace analytické 49, 54,
 60-62, 102, 103
 anotace popisné 49-60, 102,
 103
 anotace vysvětlující 101
 básně 38
 beletrie 49-54, 57-58, 70,
 78, 82, 98, 99, 103
 besedy 63, 64-65
 bibliografické (knihopisné)
 jednotky 14, 22, 82
 bibliografický záznam 5, 22,
 25, 34-48, 96-97, 99-102
 bibliografie doporučující 14,
 101, 102
 bibliografie monotematické
 21, 22, 25
 bibliografie obecná 11-14,
 48, 72, 100
 bibliografie personální 21-
 22, 25, 48, 49, 59, 71, 96-
 101, 103
 bibliografie registrující
 48, 72
 bibliografie retrospektivní
 19-22, 25, 69
 bibliografie speciální 5-6,
 11-15, 48, 69-70, 72
 biografická beletrie 49, 50-
 51, 53-54, 57, 82
 cestopisy 49, 57
 časopisecké práce 39, 42-48,
 57-62, 69, 77, 78-79, 83,
 84, 85, 86, 88, 89, 96, 98,
 99
 časopisecké práce na pokračo-
 vání 45
 čísla časopisů 44
 články 36
 datům 44-45
 diplomatický přepis 34, 36,
 59, 42, 49
 diskuse 66
 doslovy 38, 51, 52, 53, 54,
 77, 78, 83, 84, 85, 86, 88,
 97
 editoři 38, 53, 54, 55, 56,
 78, 84
 epigramy 47, 57-58, 98, 99
 evidence excerpovaného mate-
 riálu 72, 73
 excerpce 5, 6, 32, 33, 47
 69, 72
 fejetony 36
 glosy 36, 47
 grafická úprava bibliografie
 34, 37, 96, 99
 hodnocení v bibliografii 14,
 101-103
 charakteristika-žánrů 36
 chronologie 47, 74, 76, 77-
 78, 80-82, 83, 84-85, 88-
 89, 96, 98, 99
 ikonografie 70
 ilustrace 70
 ilustrátoři 38
 incipity 32, 34, 37
 interviewy 63, 64
 jazykové jevy 30
 jména vlastní 28-31, 35-36,
 38-39, 75, 96
 jména vlastní cizí 29-30
 jména vlastní středověká 30
 jmenná hesla 28-31
 kartotéky 28, 31, 33, 73-94,
 95, 96
 kartotéky autorské 31, 73,
 75-82
 kartotéky dešifrační 73, 75-
 76, 89-94
 kartotéky předmětové jmenné 73,
 82-86
 kartotéky předmětové věcné 32
 73, 86-88
 knihy 39-42, 49-57, 79, 80,
 83, 84, 85, 86, 88-89, 98
 knihovnice 40
 kolace 47, 72
 komedie 36
 konfiskace 46
 kontrola excerpce 47, 73, 95
 korespondence 57, 59
 kritická vydání 84
 lidová slovesnost 32
 listky autorské 26, 27-28,
 35-66, 73, 74-82, 96-97
 listky dešifrační 26, 32-33,
 35-36, 38, 74, 89-94
 listky předmětové jmenné 26,
 28, 47, 51, 52, 53, 54, 56,
 57, 58, 59, 61, 62, 73, 74,
 82-86
 listky předmětové věcné 26,
 28, 32, 42, 56, 61, 64, 65,
 66, 74, 86-89
 listky vylučovací 30, 31, 33
 literatura předmětu 22, 71-72
 82-86, 98
 manifesty 36, 63

místo vydání 40
monografie 38
nakladatel 40
naukové práce 54-57, 58-62,
70, 78, 98, 99
názvy 36-37, 39, 103
názvy časopisů 42
názvy společné 37
obálky časopisů 72, 73, 77
obrazové přílohy 45
odkazy 98
písmo 40
podtituly 36
polemiky 36, 47, 59, 78
popis bibliografický 22,
25-66
povídky 36, 37, 49, 97
poznámky 36
pravopis 29, 30, 42
prohlášení 36, 65, 103
průtesty 36, 63
průzy 37
předmluvy 38, 42, 53-54, 77,
78, 83, 84, 85, 86, 88, 97
překladačské 37-38, 46-47
překlady 37-38, 46-47, 78,
86-87
přílohy časopisů 45
pseudonymy 21, 26, 31, 32-
35, 60, 73, 74, 82, 89-90,
98, 100-101, 103, 104
redakce bibliografie 5, 22,
32, 48, 67-105
redaktoři 38
rejstříky 38, 99, 100, 103-
104
reportáže 49, 50, 57
ročníky časopisů 42
rok vycházení časopisu 43-44
romány 36
rozsah excerpce 69-72
rubriky 103
řady (oborové) 44
řazení 73-94

řazení abecední 29, 75-76, 82-
83, 85-86, 89-94, 103
řazení chronologické 74, 76,
77-82, 83-85, 86, 88, 96, 98,
99
řazení systematické 86-89
řazení věcné 86
sbírky básní 36, 49
sborníky 38, 49, 51-52, 78,
83, 84, 85, 86, 88, 97
signonymy 93
slovníky 38
scoupisy excerpovaných časopisů
103
spoluautoři 35-36, 37, 52-53
stránkový rozsah 38, 40, 45
studie 36
šifry 21, 26, 32-33, 34-36,
38, 74, 77, 82, 89, 94, 96,
103
technika bibliografie 13, 23-
68, 105
tiráž 39, 40, 79
tiskárny 40
titulní strany 39, 72, 79
transliterace 29-30
třídění 13, 15, 73-94
úplnost bibliografie 101, 102
úvodní poznámky (u časopisec-
kých prací) 47
věcná hesla 31-32, 52, 58, 61,
64, 65, 66, 86
vročení 40
výběr v bibliografii 21, 102
vydání 39
vysvětlivky 38
záhlaví 27-33, 34, 39, 41, 42,
47, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 61, 63, 64, 65,
66, 74, 75, 76, 82, 90, 93,
97
zkratky 33, 38, 42, 43, 44, 45
znaménka u šifer 90
žánry 36, 98-99

O B S A H

Úvod	5
Bibliografie obecná - bibliografie speciální	9
Bibliografie české beletrie a literární vědy	17
Technika bibliografického záznamu	23
Úvodem o lístcích, kartotékách a základních pojmech ..	26
1. Záhloví	27
a) Jmenné heslo v záhlaví	28
b) Věcné heslo v záhlaví	31
c) Záhloví u lístků dešifračních	32
2. Vlastní bibliografický záznam	34
a) První část	34
b) Druhá část	39
A. Záznam knihy	39
B. Záznam časopisecké práce	42
3. Anotace	48
a) Anotace u záznamů prací knižních	49
A. beletristických	49
B. naukových	54
b) Anotace u záznamů prací časopiseckých	57
A. beletristických	57
B. naukových	58
Závěrem o popisu ve zvláštních případech	63
Redakce bibliografie	67
1. Podíl redakce na podobě excerpce	69
2. Řazení lístků	73
a) Řazení lístků autorských	75
b) Řazení lístků předmětových jmenných	82
c) Řazení lístků předmětových věcných	86
d) Řazení lístků dešifračních	89
3. Vlastní redakce speciální bibliografie	95

Věcný rejstřík	107

Emanuel Macek
BIBLIOGRAFIE ČESKÉ BELETRIE A LITERÁRNÍ VĚDY
Metodická příručka

Obálku navrhl Emanuel Macek
Vydal
v účelovém nákladu 500 výtisků
Ústav pro českou literaturu ČSAV
Praha 1969

Errata a nečitelná místa:

- Str. 13, 1. ř. shora: bibliologického místo bibliografického
38, 2. ř. zdola: přejmout místo přijmout
46, 5. ř. " : Marguerite místo Margerite
56, 5. ř. " : lístků místo listků jmenných
62, 1. ř. shora: vyhotoveny místo vyhotověny
64, 10. ř. " : kladl místo klad
71, 13. ř. " : jejich česká
14. ř. " : Prager Presse
4. ř. zdola: katalogů
2. ř. " : dějinách
78, 15. ř. shora: žurnalisticko-naukovými místo žurnalisticko-
84, 7. ř. " : vždy poučnými
98, 9. ř. " : personální
10. ř. " : účelné
99, 9. ř. " : nesprávné
10. ř. " : orientaci
17. ř. " : epigramy
103, 12. ř. " : se v nich
18. ř. " : případě
105, 9. ř. " : štítků a děrných pásek pro místo štítků pro

